

2
Zidkiyahu Figlio di Abraham, 17-Rofe, 13th cent.

ספר
שבלי הלקט
השלם

כולל פסקי דינים והלכות, גם הרושם מגאונים קדמונים,
ופירושים על מאמרי חז"ל (גם פירושים על תפלות השנה
והגדה של פסח, וטעמי כל המנהגים ויסודם ומקורם)
הברו

רבינו צדקיה ב"ר אברהם הרופא ז"ל
בתחלת המאה הראשונה לאלף השני
היה טמון וצפון בכתב יד עד כה, הוצאתו לאור
בפעם ראשונה, ע"פ כתב יד ישן נושן, עם תקונים
עפ"י השוואה עם כתב יד שני, ועם הקרמה בראשו
אני

שלמה באבער

מלבוש

(נוסח השער מדפוס ולנא תרמז)

ספר

שבלי הלקט הקצר

נרפס בווינצואה שנת ש"ו

נרפס מחדש במהדורה מפוארת באותיות מאירות עינים
בתוספת אלפי מדאי מקומות והפניות
הערות ופענוח המקורות

ינא לאור על ידי זכרון אהרן

מחבר: רבינו זידיהו

בית הלל אומרים מברך על המזון ואחר כך מברך על היין, וטעמייהו דבית הלל משום דברכת המזון טעונה כוס, ולפי מאי דמסיק התם בגמרא תרי תנאי אליבא דבית שמאי, אשכחן חד תנא דלכית שמאי נמי טעונה כוס, ע"כ תשובתו. ודווקא היכא דאית ליה חמרא, אבל היכא דלית ליה חמרא לא מעכב.

ואחר שמזוגו כוס של ברכה אסור לשוח בדברים בטלים שאינן מענין הברכה, דאמר רב אשי אין משיחין על כוס של ברכה (נא), והטעם לפי שאין מעבירין על המצוות. אמר ר' זירא ואמרי לה במתניתא תנא, עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה, טעון הדחה ושטיפה, חי ומזוג, ומלא, עיטור ועיטוף, נוטלו בשתי ידיו, ואוחזו בימינו, ומגביהו מן הקרקע טפח, ויש אומרים אף נותן עיניו בו ומשגרו לאנשי ביתו במתנה. תנא הדחה מבפנים ושטיפה מבחוץ (שם). חי. פירש רבינו שלמה זצ"ל שמוזוג במים לאחר שנתנו בכוס חי, אי נמי חי פריסקו בלע"ז להביאו מן החבית לשמו באותה שעה. ורבינו תם זצ"ל (ספר הישר סי' הכ"ח)⁷⁰ פירש חי שלא יהא הכוס שבור, כדאמרינן בבבא קמא (נד.) לגבי כלים שבירתן זו היא מיתתן. תדע שכן הוא, דרוב דברים לגבי כוס אמורין. מוזוג. דאמר ר' יוסי ב"ר חנינה מודים חכמים לר' אליעזר בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים, ומפרש רבוותא זצ"ל⁷¹ דוקא יין שלהן שהיה מחזיק שלשה חלקי מים היה טעון מזיגה, אבל יין שלנו שאינו מחזיק שלשה חלקי מים כמוזוג

דמי. עיטור. רב יהודה מעטרהו בתלמידים, רב חסדא מעטר ליה בנטלי. פירש בערוך⁷² (ערך עטר) היה נותן ליושב לימין המברך ולשמאלו כוסות. ובברכת הארץ מוסיפין מהן בכוס המברך. עיטוף. רב פפא מעטף ויתיב וברוך ויתיב, רב אשי פריס סודרא על רישיה. נוטלו בשתי ידיו. פירוש כשהוא מקבלו, אמר רב חיינא בר פפא אמר קרא (תהילים קלד, ב) שאו ידיכם קודש וברכו את ה'. **ואוחזו בימינו.** אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן, ראשונים שאלו שמאל מהו שתסייע לימין, אמר רב אשי השתא דראשונים לא אפשר להו אנן נעבר לחומרא. וכתב אחי ר' בנימין נר"ו דדוקא למינקט ליה כוליה בשמאליה אסור, אבל לסיועי בידא דשמאלא תחות ידיה דימיניה מותר, דקיימא לן (שבת צג.) מסייע אין בו ממש⁷³. ועוד כתב שאם היה המברך איטר אוחז את הכוס בימינו⁷⁴ שהוא שמאלו [שהוא שמאל כל אדם, כדתניא גבי תפילין איטר מניח תפילין בימינו שהוא שמאלו]. **ומגביהו מן הקרקע טפח.** מפורש בירושלמי (פי"ו ה"ה) מגביהו מן השולחן טפח, פירוש והא דקאמר מן הקרקע לפי שהיו רגילין להסב בארץ על גבי כרים וכסתות. ומשגרו **לאנשי ביתו במתנה.** משום דכתיב (יתחקאל מה, ל) להניח ברכה אל ביתך. אמר ר' יוחנן אנו אין לנו אלא ארבעה, הדחה ושטיפה חי ומלא.

מצאתי בשם רבינו שלמה זצ"ל⁷⁵. המברך על כוס של ברכה צריך עיטוף, שכן שנו חכמים עשרה דברים נאמרו בכוס של

ד"ו ברכת המזון אם טעונה כוס ושאינן משיחין על כוס של ברכה ועשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה ועשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה ושצריך מ אחד ללחוש ברכת המזון עם המברך

ועוד כתב שאם היה המברך איטר אוחז את הכוס בימינו שהוא שמאלו [שהוא שמאל כל אדם, כדתניא גבי תפילין איטר מניח תפילין בימינו שהוא שמאלו]. ומגביהו מן הקרקע טפח. מפורש בירושלמי (פי"ו ה"ה) מגביהו מן השולחן טפח, פירוש והא דקאמר מן הקרקע לפי שהיו רגילין להסב בארץ על גבי כרים וכסתות. ומשגרו לאנשי ביתו במתנה. משום דכתיב (יתחקאל מה, ל) להניח ברכה אל ביתך. אמר ר' יוחנן אנו אין לנו אלא ארבעה, הדחה ושטיפה חי ומלא.

70. ע"י תוס' שבת עו, ב ועירובין כט, ב ד"ה כדי בשם ר"ת ודעת בני נרבנא זצ"ע.
 71. ע"י רשב"ם פסחים קת, ב ד"ה ידי, המנהיג עמ' ר"כ, אור ורוע ח"א סי' ס', טור סי' ר"ד ורע"ב. וע"ע בדברי רבינו לקמן סי' ר"ח.
 72. כן פירשו גם הרוב"ן והמאירי שם. ורש"י שם פירש בכוסות סביב, והרבה מן הראשונים וביניהם המנהגות דף לג והראב"ה סי' קל"ט כתבו שימוזג לכל אחד מן המסובין מכוסו, ובראבי"ה סי' תקס"ה הביא גם פירוש הדומה לפירוש הערוך. ע"ש.
 73. ע"י מג"א סי' קפ"ו סק"ו.
 74. ע"י בכף החיים סי' קפ"ג ס"ה מה שהקשה מדברי הוהר. וע"י בברכ"י סי' תרנ"א סק"א.
 75. ע"י ב"י סי' קפ"ג שהביאו, והביא שיטת הגאונים שחלקו עליו. ודברי רש"י אלו אינם לפנינו אלא מדברי

קפג א. נכנסת דף
 ג"ל (ב"ח):
 ג. חוספות (שם ד"ה)
 ט"ס: מנחם כ"ס ר"י,
 מרדכי שם רמז קטן (ה"ה)
 יונה (שם ל"ג) כ"ד
 ומשנתי:
 ג. שם בגמרא (ג' כ'
 לפירוש הר"ף (ל"ה, א'
 רמ"ס נכנסת ג' ע"ג:
 ד. טור כ"ס י"ט
 מפרש"ס (חוספות ש"ס ג'
 ד"ה מרדכי):
 ה. שם בגמרא (ל"ה, א':
 ו. ו"טור וכן הוא
 ברומלני (נכנסת פ"ו)
 הלכה ה':
 ז. שם בגמרא:

ציונים ארמ"א

קפג א. טור: (י' דרכי
 משה אות א' ד"ה ויין:
 ג) טור בשם רש"י
 (נכנסת ג"ה, א' ד"ה ת"ן:
 ד"ה טור על פי ברכות
 נ"א, א: (ט' ב"י ד"ה)
 ו"ט א"ן בשם שבולי
 לקט (סימן ק"ו כ"ס ה"ה)
 נתימן): (י' דרכי
 משה סוף הסימן על פי
 הגהות ד"א מפר"א:

עטרת זקנים

קפג א. כ"ס ש"ל ברכה כ"ו.
 עשרה דברים נאמרו ב"ס
 של ברכת המזון, ד' יתכן
 אומר אין לנו אלא (ט'
 ר"ן), לא בא למעט אלא
 עיטור ועיטוף, כן כתב
 הטור בשם הרמב"ם (תוס'
 ג"ל"ס נכנסת פ"ו סימן ל"ג),
 ומסיים ובעיטוף נמי נהנין,
 נמצא דאינו סמכת רק
 עיטור, ופירוש עיטוף הוא
 סדר למעלה ממוצע, אבל
 הכובע לבד לא מקרי
 עיטוף, הוא בלא"ן הכי
 אסור לברך בגילוי הראש
 (כן כתב הכ"ץ קפ"ג ז' ד"ה
 ושיטוף), אבל כש"ס יש שבו
 ד"ל (ד"ו ב"ח סימן א"ת ד'
 ע"כ) (מלאחי כתובין)
 ד"א עיטוף נהוג אלא בארץ
 ישראל, משום כבוד
 השכינה, ע"ש:
 ב) מותר, ומיירי במסות
 גדולות, או בראש חודש
 טבת שחל להיות טבת

קפג א. שיורי ברכות. פירוש, שיורי יין שסרה בו פת (רש"י
 ב"ה פרק ז' כ"ה, ז' ד"ה שירי), והוא הדיו כשקנמו נמשה
 שריו: ב. מוזגו. כתב הרב צ"ח (ד"ה ומ"ש דמי ויין) שנהגין כן
 במדינתו אף שאין היינות חוקים, כי יש מה שוד הקבלה, ועוד
 טעמים אחרים, ע"ס: ג. ש"ש
 ברכה. כי ח' (פירושו פריסק"ו
 גלע"ו, ח"ל רבינו ירוחם (נתיב טו'
 ח"ו קמ"ה, ד') ויזילטו מהחבית מיד
 סמוך לנכסה, ואם כן לדין נמי
 ישלח לחנוני לקנות סמוך לנכסה,
 כדי שיהיה חי: ד. מ"א על כ"ה.
 ללא כ"ס מפרשים עטור (נכנסת
 נ"ה), שלא יהא מלא כל כך, שיהיה
 למעלה ככוס עטרה סביביו:
 ה. כוס ש"ש. ואפילו נשבר כוסים
 שלמטה פסול, אלא א"כ בשעת
 הדמק (מהר"ל הלכות עטרה עמוד
 ה"ט), כתבו המקובלים להצריך כל
 העטרה דברים, חוץ מעיטוף בחוץ
 לארץ, וב"ח (ד"ה רב א"ן) כתב דירא
 שמים לא יברך במזנופת קטנה, רק
 ישים הכובע על ראשו ויתעטף
 בבגד העליון: ז. תחת הימין.
 ז"ל שבלי לקט (סימן קטן) כ"י
 (ד"ה ומ"ש א"ן), אבל לשיעוריה ליה
 בשמאלית תחת ידא ימינא מותר,
 דקיימא לן (ב"ה כ"ג א') מסייע אין
 בו ממש וכו', בש"ן נוגעת ככוס
 אלא יד ימין, אם הניח יד שמאל

תחתיה לשיעור מותר, עכ"ל. מוצא ממה שכתב, כדברי רמ"א, ללא כה"כ עיין שם (ד"ה שמאל) דכתב דהשגלי לקט סובר שמוחר
 להניחה תחת הכוס, ונראה לי ראה לשגלי לקט משנת דף ל"ג (נ"ט) דלמרינן קבל צימין ושמאל מסייעתו כשה, דמסייע אין זו
 ממש, עטור (נ"ה) כתב שמאל מהו שחסייע לימין פירוש לקומכה בשמאלו, על כרחק נראה לומר דקשה ליה מאי קמצעיהו להו,
 הא כשחסייע שמאל לימין הו ליה אחוזו צ"י ידיו וכבר אמרנו שמקבלו צ"י ידיו ואחוזו צימין, ולכן פירש לקומכה בשמאלו, ר"ל
 לסמוך יד הימין בשמאלו, (וה"כ גם זה אסור, ומ"מ) (ולק"ן) יש להחמיר אם לא ללוקח, כמו שכתבו החוספות (נכנסת ג"ה, א' ד"ה
 שמאל) ככוס גדול, ובש"ל (שער האוה"מ אות ק', ד"ה והכוס אחוזו צימין) כתב בשם המקובלים שיעמוד הכוס על קף ימין (והאלצנות
 יהיו זקופים סביב הכוס, וכן משמע בזה"כ בראשית י"ו, ומכל מקום אינו מוכח כל כך, ד"ל דיקיפס באלצנותיו כדרך אחיזה, דא
 יטול הכוס צנתי ידים, רק יסירם קודם (הגה נכנסת מהר"ם סוף סימן ג' ג'): ז. ו"א כן אין לוקחין כ"ו, ובדרכי משה (אות ג')
 כתב עוד טעם כ"ס ר' אברהם מפר"ג (נהגות הטור) משום דלמרינן (וסוה מט, ט') רבא אכסא דנכרתא מגמעה גמועה, וכשפיו רב
 אין יכול לגמוע הרבה צנתי אחת, ע"כ. עיין סימן מע"צ סעיף ט"ו (נהגות), ומהרש"א: א. פירש בכוסה (שם ד"ה ל"ה) פירוש

ערך אהם למהר"ק"ש
 קפג א. ש"ס ב"ח (לתיבוי ח"ן) וטול להזילטו מן החבית לשם נכסה:

ביאור הגר"א
 קפג א. (א) (נתיב א) ואם כ"ו, עיין חוספות שם (נכנסת נ"א, א') ד"ה שטיפה מבחורין
 כ"ו, דלא בעינן כ"ו, ועיין רש"י בשבת (ע"ה) (ע"ן) "ב' ד"ה כוס כ"ו:
 [ב] (נתיב ב) יתכן כ"ו, (נכנסת) שם אמר רב ה"ן ובחי, אמר רב ששת כ"ו, וטעות
 סופר הוא, וצ"ל כמו שכתוב בר"ף (ל"ה, א') ח"י, אמר רב ששת ע"ד ברכת הארץ.
 ותירץ בזה מה שכתוב שם ג' ב' מודים כ"ו, וכמו שכתבו חוספות (שם ג' ב')
 ד"ה מודים כ"ו ד"ל כ"ו: [ג] (נתיב ו) ויש אומרים דאם כ"ו, עיין מה שכתוב
 סימן דע"ב סעיף ה' בהג"ה: [ד] ויציאנו כ"ו, רש"י (נכנסת נ"א, א') ד"ה
 ח"י וחוספות (שם ג' ב') ד"ה הניל (סיק ט'): [ה] ויבוס כ"ו, נמרא שם (נ"א, א':
 [ו] (נתיב ז) צריך כ"ו, כפירוש בתרא של חוספות הניל (סיק ט'), ועיין חוספות
 דשבת (ע"ה) (ע"ן) ב' סוף ד"ה כ"ו (שימוזגו), ואח"כ שפיר כ"ו, וכן כתב רא"ש
 (נכנסת פ"ו סימן ל"ה) ושאר פוסקים, לכל הפירושים: [ז] (נתיב ח) מקבלו כ"ו,
 (נכנסת) שם, ועיין חוספות שם ד"ה אין כ"ו ולפיכך כ"ו, ולי נראה שמה שאמר

קפג א. אחר כוס ש"ש. סוהו פירוש על חי שאמרו (נכנסת
 נ"ה, א'), דמיות הכלי הוא כל זמן שאינו נשבר: ז. (ב) מקבלו
 בשתי ידיו כ"ו, שמעתי טעם מאבי מורי ז"ל כדי להרחות חביבות
 קבלת הכוס, שהוא חושק לקבלו בכל כחו, ואח"כ יחזיק ביד אחת,
 כדי שלא יהא נראה כמשוי עליו,
 ועכ"פ הימין עיקר שהיא החשובה
 יותר לכבוד הכוס: (ג) והיינו
 דווקא כ"ו, כטור כתב דמה
 שמסקפא בגמרא (נכנסת נ"ה, א')
 שמאל מהו שחסייע לימין, פירוש
 לקומכה בשמאלו, עכ"ל. משמע
 דאף שאינו נוגע בכוס ביד שמאל
 אלא קומך יד ימין, שהוא אסור,
 דאין לומר דלסומכה קאי אכוס,
 דהו ליה למימר לסמוכו לשון זכר,
 וכמו שכתבו ומקבלו, אלא ודאי
 דעל יד הימין קאי שאסור לסמוך
 אותה בשמאלו, והב"י (ד"ה ומ"ש
 א"ן) ה"א כ"ס שבלי לקט (סימן קטן)
 דוקא לנמקט ליה כוליה בשמאליה
 אסור, אבל לטועי ליה בשמאליה
 תחת ידא ימינא מותר, דקיימא לן
 (ב"ה כ"ג א') מסייע אין בו ממש,
 ומימא דהא אסיקנא (נכנסת ש"ס)
 לתומרא, ונראה לי שהוא מפרש

הוא מיסב בשלחן מנביחו מעל
 השלחן טפה ונותן בו עיניו שלא יסיה דעתו: הגה ז' (נ"ב) ו"ל כן אין לוקחין כוס שפיו רב
 (ד"ה שמאל) ככוס גדול, ובש"ל (שער האוה"מ אות ק', ד"ה והכוס אחוזו צימין) כתב בשם המקובלים שיעמוד הכוס על קף ימין (והאלצנות
 יהיו זקופים סביב הכוס, וכן משמע בזה"כ בראשית י"ו, ומכל מקום אינו מוכח כל כך, ד"ל דיקיפס באלצנותיו כדרך אחיזה, דא
 יטול הכוס צנתי ידים, רק יסירם קודם (הגה נכנסת מהר"ם סוף סימן ג' ג'): ז. ו"א כן אין לוקחין כ"ו, ובדרכי משה (אות ג')
 כתב עוד טעם כ"ס ר' אברהם מפר"ג (נהגות הטור) משום דלמרינן (וסוה מט, ט') רבא אכסא דנכרתא מגמעה גמועה, וכשפיו רב
 אין יכול לגמוע הרבה צנתי אחת, ע"כ. עיין סימן מע"צ סעיף ט"ו (נהגות), ומהרש"א: א. פירש בכוסה (שם ד"ה ל"ה) פירוש

ערך אהם למהר"ק"ש
 קפג א. ש"ס ב"ח (לתיבוי ח"ן) וטול להזילטו מן החבית לשם נכסה:

ב"ב"ו ונ"ה א"ן ח"ן ב"א
 ח"ן ב"ב"ו י"ב"א"ש

5

ה. סם: סגלי הלקט וסמן קטן: סם בנמרל (גל, כ ע"פ רש"י ד"ה און): סם בתוספות (ד"ה און ורבי יונה) [סם לת ד"ה און והרמב"ם (סם מ"ו סימן לה): סם (בתוספות): סגלי הלקט וסמן קטן בסם הי"ד אפגדוה, כ"י ד"ה וכן נדעת ש"ס הרמב"ם כ"ל ד סימן י"ט והרמות חיים (הגות ברכת המזון סימן י"א) בסם רבי פדן (בבבא מצט"ק סימן ט"ו):

הכמת פ"טמה קפג פס"ג (ד) והשגרו ראשיתו שנתשתה סבבו, ר"ב ט"ן בנב"ה [מק"ת] מה שכתב לראשון לא תכלה עמיה, קן חמט בנמרל גבי יחא, וסה לארסה מנה ל, למה ה"קן להסא רח"ס מלחא שהא ומחא ללמורח"ס ומחא, ולמה לא הסא רח"ס מן הנריחא מופרש בסק ו' ונדא הלכות דף (פ"ו [ס])

הגהות והערות

י"ג תוקן והערות קראקא שפ"ו וילקן, ובי"ה סנהות מהר"א מפראג, שהא מקוד דין זה, ובי"ה נב"ח ד"ה ו"מ"ס ונפרשה לוח יב: י"ז באר"י מלי"ה זה נח"ה רק במעדות ויטעמא ש"ח: י"ח ע"ין אלל לברכה סימן ק"ל אות ד, משה"ס וזכ סימן ר' אות א, ומ"א סימן פטב ס"ק י"א: י"ט ביהרורה דירבה- פלרט מר"ב הירבא אטר י"ד אות: י"ז בדיורי טגל סגלי הלקט בלחם לחא, אף בסגלי הלקט שכל שפנינו (סימן קטן) קן כחוב וי"ל ועוד כתב [אחר ר' יצחק גר"ן] שם היה המכרן ליטב לחוה את הכוס פימטי שהא שמאלו, ועי"ש בהגהות אות י"ב ועי"ן בדי יוסף אות ד: י"ז ע"ין מה שכתבתי סימן קפ"ט (ס"ק א'): י"ח אכסב ה"ב"י (ד"ה ו"מ"ס רבינו [מן] ס"ח) דמשמע מדברי הרמ"ב ויה דמשמע הכוס ביד המכרן און המכרן דרא"ס להסא אפי"ש עשיון לא סדך, וכאמ"ל בבאור הרמ"א ס"ק ד"טו ז"ין רק לדברי התוספות והרמ"ב, ועי"ן מנ"א ס"ק י: י"ט תוכן במעדות פראג

אחר, ע"ש. ועל טעם רמ"א קשה, למנא ליה שיתן עיניו ב"ין, למנא די כשיתן עיניו בכוס כי היכי דלא לסח דעמיה מיניה, וכן משמע הלשון בגמרא (ברכות ס"ט): ד"א אשתו, ואפילו לא אכלה עמה, קן משמע בגמרא [ס"ט ג', א] גבי עובדא דילחא: ט אמר

ד"ד. ז"ע, דבסימן חרנ"א סחם הרב כ"י [פס"ג] דלולין נחר ימין דעלמא, הואיל ונטילת לולב דימין הוא דרבנן, וכל שכן הכא דכוס של ברכה עיקרו מדרבנן דיס לנו לילך נחר ימין דעלמא, ובאמת בשבלי לקט שלפנינו [ס"ט] לא כתב כלום מזה בברכת המזון, וגבי לולב פסק (סימן סה) ליתול דימין דעלמא, ע"ש. וחלוי חו"ו פוסק אחר פסק קן בברכת המזון, ומכל מקום נראה לי לנהוג כן, כמו שכתב רמ"א גבי לולב [ס"ט] י"א ישיח המברך. משמע דהמקובץ רש"י

ה"ה ישיח המברך. משמע דהמקובץ רש"י רב אמר רב אשי וכו' ד"ה אמר רב אשי, ומכל מקום נראה לי להחמיר, מאחר שתלמידי רבינו יונה (ברכות ל"א, א ד"ה און ורבינו ירושם) [נתיב ט"ו קמ"א, ד] מחמירין:

יא יצאו, דדמי לשמע ט"ו מקיעות בני' טעות ב"וס דילא (תוספות ברכות ג"א, ב ד"ה און ורמב"ם ס"ט סימן לה), ווא"כ לפי מה שכתב ר"ש סימן ס"ה [בהגה], אם היה ההפסק מחמת אונס צריך לחזור לראש, ואפשר בברכת המזון קילא, וכמו שכתוב סוף סימן קפ"ה לענין לוחא, ועי"ן מה שכתוב סימן חכ"ב [פס"ג ד] (ותפ"ה) [ותפ"ח] [פס"ג א], ונראה לי דאם שח במזיד חוזר לראש, וכמו שכתוב סימן קי"ד קפ"ד סוף ז', ובתוספות (ברכות דף מ"ו ע"ב סוף ד"ה ליה"ן הוא חוזר וכו', שהרי לא ספר בנתיים, עכ"ל. משמע דאם ספר חוזר לראש, מיהו נראה לי דטעות סופר הוא בתוספות, וז"ל שהרי לא סעד בנתיים, ע"ש. ועי"ן מה שכתבתי סוף סימן

בכ"ה (ב) ונראה לי דאם שח במזיד חוזר לראש, וכמו שכתב רמ"א גבי לולב [ס"ט] י"א ישיח המברך. משמע דהמקובץ רש"י רב אמר רב אשי וכו' ד"ה אמר רב אשי, ומכל מקום נראה לי להחמיר, מאחר שתלמידי רבינו יונה (ברכות ל"א, א ד"ה און ורבינו ירושם) [נתיב ט"ו קמ"א, ד] מחמירין:

יא יצאו, דדמי לשמע ט"ו מקיעות בני' טעות ב"וס דילא (תוספות ברכות ג"א, ב ד"ה און ורמב"ם ס"ט סימן לה), ווא"כ לפי מה שכתב ר"ש סימן ס"ה [בהגה], אם היה ההפסק מחמת אונס צריך לחזור לראש, ואפשר בברכת המזון קילא, וכמו שכתוב סוף סימן קפ"ה לענין לוחא, ועי"ן מה שכתוב סימן חכ"ב [פס"ג ד] (ותפ"ה) [ותפ"ח] [פס"ג א], ונראה לי דאם שח במזיד חוזר לראש, וכמו שכתוב סימן קי"ד קפ"ד סוף ז', ובתוספות (ברכות דף מ"ו ע"ב סוף ד"ה ליה"ן הוא חוזר וכו', שהרי לא ספר בנתיים, עכ"ל. משמע דאם ספר חוזר לראש, מיהו נראה לי דטעות סופר הוא בתוספות, וז"ל שהרי לא סעד בנתיים, ע"ש. ועי"ן מה שכתבתי סוף סימן

בכ"ה (ב) ונראה לי דאם שח במזיד חוזר לראש, וכמו שכתב רמ"א גבי לולב [ס"ט] י"א ישיח המברך. משמע דהמקובץ רש"י רב אמר רב אשי וכו' ד"ה אמר רב אשי, ומכל מקום נראה לי להחמיר, מאחר שתלמידי רבינו יונה (ברכות ל"א, א ד"ה און ורבינו ירושם) [נתיב ט"ו קמ"א, ד] מחמירין:

יא יצאו, דדמי לשמע ט"ו מקיעות בני' טעות ב"וס דילא (תוספות ברכות ג"א, ב ד"ה און ורמב"ם ס"ט סימן לה), ווא"כ לפי מה שכתב ר"ש סימן ס"ה [בהגה], אם היה ההפסק מחמת אונס צריך לחזור לראש, ואפשר בברכת המזון קילא, וכמו שכתוב סוף סימן קפ"ה לענין לוחא, ועי"ן מה שכתוב סימן חכ"ב [פס"ג ד] (ותפ"ה) [ותפ"ח] [פס"ג א], ונראה לי דאם שח במזיד חוזר לראש, וכמו שכתוב סימן קי"ד קפ"ד סוף ז', ובתוספות (ברכות דף מ"ו ע"ב סוף ד"ה ליה"ן הוא חוזר וכו', שהרי לא ספר בנתיים, עכ"ל. משמע דאם ספר חוזר לראש, מיהו נראה לי דטעות סופר הוא בתוספות, וז"ל שהרי לא סעד בנתיים, ע"ש. ועי"ן מה שכתבתי סוף סימן

בכ"ה (ב) ונראה לי דאם שח במזיד חוזר לראש, וכמו שכתב רמ"א גבי לולב [ס"ט] י"א ישיח המברך. משמע דהמקובץ רש"י רב אמר רב אשי וכו' ד"ה אמר רב אשי, ומכל מקום נראה לי להחמיר, מאחר שתלמידי רבינו יונה (ברכות ל"א, א ד"ה און ורבינו ירושם) [נתיב ט"ו קמ"א, ד] מחמירין:

יא יצאו, דדמי לשמע ט"ו מקיעות בני' טעות ב"וס דילא (תוספות ברכות ג"א, ב ד"ה און ורמב"ם ס"ט סימן לה), ווא"כ לפי מה שכתב ר"ש סימן ס"ה [בהגה], אם היה ההפסק מחמת אונס צריך לחזור לראש, ואפשר בברכת המזון קילא, וכמו שכתוב סוף סימן קפ"ה לענין לוחא, ועי"ן מה שכתוב סימן חכ"ב [פס"ג ד] (ותפ"ה) [ותפ"ח] [פס"ג א], ונראה לי דאם שח במזיד חוזר לראש, וכמו שכתוב סימן קי"ד קפ"ד סוף ז', ובתוספות (ברכות דף מ"ו ע"ב סוף ד"ה ליה"ן הוא חוזר וכו', שהרי לא ספר בנתיים, עכ"ל. משמע דאם ספר חוזר לראש, מיהו נראה לי דטעות סופר הוא בתוספות, וז"ל שהרי לא סעד בנתיים, ע"ש. ועי"ן מה שכתבתי סוף סימן

בכ"ה (ב) ונראה לי דאם שח במזיד חוזר לראש, וכמו שכתב רמ"א גבי לולב [ס"ט] י"א ישיח המברך. משמע דהמקובץ רש"י רב אמר רב אשי וכו' ד"ה אמר רב אשי, ומכל מקום נראה לי להחמיר, מאחר שתלמידי רבינו יונה (ברכות ל"א, א ד"ה און ורבינו ירושם) [נתיב ט"ו קמ"א, ד] מחמירין:

יא יצאו, דדמי לשמע ט"ו מקיעות בני' טעות ב"וס דילא (תוספות ברכות ג"א, ב ד"ה און ורמב"ם ס"ט סימן לה), ווא"כ לפי מה שכתב ר"ש סימן ס"ה [בהגה], אם היה ההפסק מחמת אונס צריך לחזור לראש, ואפשר בברכת המזון קילא, וכמו שכתוב סוף סימן קפ"ה לענין לוחא, ועי"ן מה שכתוב סימן חכ"ב [פס"ג ד] (ותפ"ה) [ותפ"ח] [פס"ג א], ונראה לי דאם שח במזיד חוזר לראש, וכמו שכתוב סימן קי"ד קפ"ד סוף ז', ובתוספות (ברכות דף מ"ו ע"ב סוף ד"ה ליה"ן הוא חוזר וכו', שהרי לא ספר בנתיים, עכ"ל. משמע דאם ספר חוזר לראש, מיהו נראה לי דטעות סופר הוא בתוספות, וז"ל שהרי לא סעד בנתיים, ע"ש. ועי"ן מה שכתבתי סוף סימן

בכ"ה (ב) ונראה לי דאם שח במזיד חוזר לראש, וכמו שכתב רמ"א גבי לולב [ס"ט] י"א ישיח המברך. משמע דהמקובץ רש"י רב אמר רב אשי וכו' ד"ה אמר רב אשי, ומכל מקום נראה לי להחמיר, מאחר שתלמידי רבינו יונה (ברכות ל"א, א ד"ה און ורבינו ירושם) [נתיב ט"ו קמ"א, ד] מחמירין:

יא יצאו, דדמי לשמע ט"ו מקיעות בני' טעות ב"וס דילא (תוספות ברכות ג"א, ב ד"ה און ורמב"ם ס"ט סימן לה), ווא"כ לפי מה שכתב ר"ש סימן ס"ה [בהגה], אם היה ההפסק מחמת אונס צריך לחזור לראש, ואפשר בברכת המזון קילא, וכמו שכתוב סוף סימן קפ"ה לענין לוחא, ועי"ן מה שכתוב סימן חכ"ב [פס"ג ד] (ותפ"ה) [ותפ"ח] [פס"ג א], ונראה לי דאם שח במזיד חוזר לראש, וכמו שכתוב סימן קי"ד קפ"ד סוף ז', ובתוספות (ברכות דף מ"ו ע"ב סוף ד"ה ליה"ן הוא חוזר וכו', שהרי לא ספר בנתיים, עכ"ל. משמע דאם ספר חוזר לראש, מיהו נראה לי דטעות סופר הוא בתוספות, וז"ל שהרי לא סעד בנתיים, ע"ש. ועי"ן מה שכתבתי סוף סימן

בכ"ה (ב) ונראה לי דאם שח במזיד חוזר לראש, וכמו שכתב רמ"א גבי לולב [ס"ט] י"א ישיח המברך. משמע דהמקובץ רש"י רב אמר רב אשי וכו' ד"ה אמר רב אשי, ומכל מקום נראה לי להחמיר, מאחר שתלמידי רבינו יונה (ברכות ל"א, א ד"ה און ורבינו ירושם) [נתיב ט"ו קמ"א, ד] מחמירין:

יא יצאו, דדמי לשמע ט"ו מקיעות בני' טעות ב"וס דילא (תוספות ברכות ג"א, ב ד"ה און ורמב"ם ס"ט סימן לה), ווא"כ לפי מה שכתב ר"ש סימן ס"ה [בהגה], אם היה ההפסק מחמת אונס צריך לחזור לראש, ואפשר בברכת המזון קילא, וכמו שכתוב סוף סימן קפ"ה לענין לוחא, ועי"ן מה שכתוב סימן חכ"ב [פס"ג ד] (ותפ"ה) [ותפ"ח] [פס"ג א], ונראה לי דאם שח במזיד חוזר לראש, וכמו שכתוב סימן קי"ד קפ"ד סוף ז', ובתוספות (ברכות דף מ"ו ע"ב סוף ד"ה ליה"ן הוא חוזר וכו', שהרי לא ספר בנתיים, עכ"ל. משמע דאם ספר חוזר לראש, מיהו נראה לי דטעות סופר הוא בתוספות, וז"ל שהרי לא סעד בנתיים, ע"ש. ועי"ן מה שכתבתי סוף סימן

בכ"ה (ב) ונראה לי דאם שח במזיד חוזר לראש, וכמו שכתב רמ"א גבי לולב [ס"ט] י"א ישיח המברך. משמע דהמקובץ רש"י רב אמר רב אשי וכו' ד"ה אמר רב אשי, ומכל מקום נראה לי להחמיר, מאחר שתלמידי רבינו יונה (ברכות ל"א, א ד"ה און ורבינו ירושם) [נתיב ט"ו קמ"א, ד] מחמירין:

יא יצאו, דדמי לשמע ט"ו מקיעות בני' טעות ב"וס דילא (תוספות ברכות ג"א, ב ד"ה און ורמב"ם ס"ט סימן לה), ווא"כ לפי מה שכתב ר"ש סימן ס"ה [בהגה], אם היה ההפסק מחמת אונס צריך לחזור לראש, ואפשר בברכת המזון קילא, וכמו שכתוב סוף סימן קפ"ה לענין לוחא, ועי"ן מה שכתוב סימן חכ"ב [פס"ג ד] (ותפ"ה) [ותפ"ח] [פס"ג א], ונראה לי דאם שח במזיד חוזר לראש, וכמו שכתוב סימן קי"ד קפ"ד סוף ז', ובתוספות (ברכות דף מ"ו ע"ב סוף ד"ה ליה"ן הוא חוזר וכו', שהרי לא ספר בנתיים, עכ"ל. משמע דאם ספר חוזר לראש, מיהו נראה לי דטעות סופר הוא בתוספות, וז"ל שהרי לא סעד בנתיים, ע"ש. ועי"ן מה שכתבתי סוף סימן

בכ"ה (ב) ונראה לי דאם שח במזיד חוזר לראש, וכמו שכתב רמ"א גבי לולב [ס"ט] י"א ישיח המברך. משמע דהמקובץ רש"י רב אמר רב אשי וכו' ד"ה אמר רב אשי, ומכל מקום נראה לי להחמיר, מאחר שתלמידי רבינו יונה (ברכות ל"א, א ד"ה און ורבינו ירושם) [נתיב ט"ו קמ"א, ד] מחמירין:

יא יצאו, דדמי לשמע ט"ו מקיעות בני' טעות ב"וס דילא (תוספות ברכות ג"א, ב ד"ה און ורמב"ם ס"ט סימן לה), ווא"כ לפי מה שכתב ר"ש סימן ס"ה [בהגה], אם היה ההפסק מחמת אונס צריך לחזור לראש, ואפשר בברכת המזון קילא, וכמו שכתוב סוף סימן קפ"ה לענין לוחא, ועי"ן מה שכתוב סימן חכ"ב [פס"ג ד] (ותפ"ה) [ותפ"ח] [פס"ג א], ונראה לי דאם שח במזיד חוזר לראש, וכמו שכתוב סימן קי"ד קפ"ד סוף ז', ובתוספות (ברכות דף מ"ו ע"ב סוף ד"ה ליה"ן הוא חוזר וכו', שהרי לא ספר בנתיים, עכ"ל. משמע דאם ספר חוזר לראש, מיהו נראה לי דטעות סופר הוא בתוספות, וז"ל שהרי לא סעד בנתיים, ע"ש. ועי"ן מה שכתבתי סוף סימן

בכ"ה (ב) ונראה לי דאם שח במזיד חוזר לראש, וכמו שכתב רמ"א גבי לולב [ס"ט] י"א ישיח המברך. משמע דהמקובץ רש"י רב אמר רב אשי וכו' ד"ה אמר רב אשי, ומכל מקום נראה לי להחמיר, מאחר שתלמידי רבינו יונה (ברכות ל"א, א ד"ה און ורבינו ירושם) [נתיב ט"ו קמ"א, ד] מחמירין:

יא יצאו, דדמי לשמע ט"ו מקיעות בני' טעות ב"וס דילא (תוספות ברכות ג"א, ב ד"ה און ורמב"ם ס"ט סימן לה), ווא"כ לפי מה שכתב ר"ש סימן ס"ה [בהגה], אם היה ההפסק מחמת אונס צריך לחזור לראש, ואפשר בברכת המזון קילא, וכמו שכתוב סוף סימן קפ"ה לענין לוחא, ועי"ן מה שכתוב סימן חכ"ב [פס"ג ד] (ותפ"ה) [ותפ"ח] [פס"ג א], ונראה לי דאם שח במזיד חוזר לראש, וכמו שכתוב סימן קי"ד קפ"ד סוף ז', ובתוספות (ברכות דף מ"ו ע"ב סוף ד"ה ליה"ן הוא חוזר וכו', שהרי לא ספר בנתיים, עכ"ל. משמע דאם ספר חוזר לראש, מיהו נראה לי דטעות סופר הוא בתוספות, וז"ל שהרי לא סעד בנתיים, ע"ש. ועי"ן מה שכתבתי סוף סימן

בכ"ה (ב) ונראה לי דאם שח במזיד חוזר לראש, וכמו שכתב רמ"א גבי לולב [ס"ט] י"א ישיח המברך. משמע דהמקובץ רש"י רב אמר רב אשי וכו' ד"ה אמר רב אשי, ומכל מקום נראה לי להחמיר, מאחר שתלמידי רבינו יונה (ברכות ל"א, א ד"ה און ורבינו ירושם) [נתיב ט"ו קמ"א, ד] מחמירין:

ערך פהם לפהריק"ש

הוצאת משרד הביטחון והחינוך תשל"ח

אשל אברהם

(ט"ו) נר מר, דמא ג
 בריהא ידעתי סיו המלאכה
 שהיה מאהל, ומה של
 עליה נחנה על נעלה, רי יום
 אמר כדי למגר לו סוס ג
 ברכה. איך מוכח מההס דלן
 דברה לא אמר עמיה אצ"כ
 קן שגור לה סוס של ברכה.
 והלאה המהיה על הנביא
 סה, ולן כדי (המפורסם)
 [המפורסם] (ע"ן אל הנביא
 סה, כי אינו טיבא זה נספר
 עתה נספר נאמנות סה, אך כד
 דייקן לוקו דברי המג"א,
 והרבה למהרה יש מקום
 להוסיף להסוף, והנה מרס
 הוא קשה ל מה דקלאר רי
 יביר כדי למגר לו סוס של
 ברכה דמה מיוון הוא זה להס
 שאלו עליה, סוף סוף קשה
 קון דיעה מקומה לטורו לה
 הסוס של ברכה ולא שאלו הוא
 שהס השמן, אך נראה הטובה
 דמה שאלו היה נטול על סוף
 עיניהם, אלא, אש שלם פתח
 על סוס אלה איך הוא, הנה
 שאלו אהם לא יטול קק אל
 סוף יודע מקומה, אלא אם
 יודע מקומה לא סוף לשון אלה.
 והנה כי אש כחה בני אדם
 מועדן יהו ומה מהס סוף
 לפעודו ו לאורה השועה עס
 בכל הכח וני מנה, ויהא
 בני לו אשמו אינו נמקס
 הפעולה, סוף סוף שאלו היה
 מלגו, ויהי הטובה דין
 מלגו דמה לא לא כל הלהס,
 סוף סוף שאלו היה אף אם
 יודע מקומה, סוף סוף קשה
 להס לא כל הלהס, ולכן
 הנה למהרה סוף מקום לייש
 מה דבר קשה למהס, דיון
 שיעור סוף סוף למה שאלו
 עליה, ולכן סוף ימר הטובה
 השאלה סוף נפשו סוף
 מקומה, דמה הטובה להס
 לא סוף עתה, ומה יטול
 לשון השאלה היה אף שיעור
 מקומה, אך מה דלא מצי
 סוף סוף, מה דמה דל קשה
 דמה ו שאלה, דומה מהס
 לייש סוף דין האסא לפעוד
 עם אשמי, ולכן סוף קשה לו
 דלא אפשר שיהי שאלה להס
 לא סוף עמיה, ובעל כרחי
 הטובה דמה נפשו יטין
 שיעור להס שאלו היה ענה
 השמן, לכן מבינה למר כדי
 להבנה וני, וי יטיב אמר
 לא קן דומה למה הטובה סוף
 השאלה היה וני סוף אלה,
 היש להס לא סוף עתה, מנו.
 ולן למר דבר מהס לייש, והנה
 סוף סוף להס לא סוף סוף
 משימות מליה, סוף דלא למר
 דיהא ממהרה על עמיה ויענה
 שיעור עם אשמי, אלא סוף
 דמלגו עומדת אין לה סוס
 של ברכה ואם הפעוד עמיה
 ראה לה להממיר למעט אש
 עמיה מברכה, כל כהני נביאה
 עמיה, ולכן אמר כדי למגר
 לה סוף של ברכה, ולכן סוף

ח' לאשתו. ואפילו לא אכלה עמהם כן משמע בגמרא. ברכות נ"א
 כי ישדר מר כשא דמכחא, יע"ש מ"א: כי אמר רב. עין מ"א. ועין
 לטע כתיב תר"ס סוף ג'. וסולט נשמי ידיו נועל הסוס מימן כמו לולב
 יע"ש נלוטס. ורמא דלפילו הכי און להחזיקו בשמי ידיו, דעמיה הוא שלם
 יהא נראה כמשא עליו, עין ט"ז אות ב' מזה: י. דא. עין מ"א. ועין
 כ"י. ועין סוף קע"ט צמ"א אות א' דלכן מיידי שלא נעלו ידיו, דלס
 לא קן אסור להפסיק, יע"ש: יא יצאו. עין מ"א. עין מה שכתבתי
 בסיון (ק"ד) [קד] [אשל אברהם אות ו] משמעות וכן אות ג' ואי"ה בסיון

(ה) משהתחיל המבורך. עין ט"ז. והיינו קודם שנטלו ידיו, עין
 תוספות שם: (ו) יצאו בלחש. עין ט"ז. ובסימן קצ"ג [סיק] ה' (טעות סופר קנ"ג).
 אברהם אות (ד') [ג]:

(ד) שקורין. עין ט"ז. הביא לשון הטור טעם הגבחה טעם שישחכלו
 בו המסובים ונותן עיניו בו, עין דרישה ואת ה' [איתא] בסיון קפ"ב
 סוף ב' יש מדרקין אין תופסין בידם והא בעי הגבחה טעם, י"ל
 דזה בשלשה שיסחכלו בו, מה שאין כן ביחוד. אבל ממה שכתב
 הטור ונותן עיניו בו היינו המבורך, משמע אף ביחוד מגביהה טעם,
 ועין ט"ז [סימן] קפ"ב [סיק] ב. ולענין גלוי"ק גלא"ז שאין לו אחר,
 דיעבד שפיר דמי. ונראה דאם אי אפשר לשנות רבועית כדי שיעור
 שיעטוף כדבעינו למומר לקמן אי"ה בהלכות ברכות י"י, י"ל דאין
 ליקח כוס כזה, עין סימן תע"ב בט"ז [סיק] ח'. ומה שכתב ד'
 דברים, המחבר חשיב יותר, ועין נחלת צבי [סיק] דן מזה, יע"ש:
 סימן קע"ט במ"א אות א', ועין מ"א כאן אות י"ד מזה: (ו) יצאו בלחש,
 ויראה לשמוע עד ברכת הזן ויתכוננו שלא לצאת בו ויתחילו אה"כ
 מתחלת ברכת המזון בלחש, עין מ"א אות י"ב ובסימן דרי"ש [אשל
 אברהם אות (ד') [ג]:

ביאור הגר"א

הפרקים וברכת קריאת שמע. עין סוף ח': [י] יצאו עברו בו אבי ברי,
 תוספות שם: [יח] וזהו אפילו בו, עין מה שכתוב בסיון ק"ד סוף ה'
 ועסק ר': [ט] ומה ון גבון בו, עין סוף [סיק] ו'. ועין סימן חרי"ץ סוף
 י"ב:

מחצית השק"ל

דמגמט גמזע, ר"ל, לגימזת דקות וקטנות, דכוה יותר נהנה הגרון, ואיכא
 חיובב מנה טפי, וכוה נחה הר"א כפראג: וכן משמע הלשון בגמרא.
 דאמר עשרה דברים נאמרו בכוס, וחשיב בהדיהו נותן עיניו בו, משמע
 דקאי על הכוס, דהא נאמרו בכוס אמר: (כ"ח ה) לאשתו כו'. דייחא, שם
 בברכות ורצה רב נחמן לשלוח לילתא כוס ברכה, אף שמשמע שם שלא
 אכלה עמהם: [כ"ב] אבר בו. הוא רבנו, ור"ל, דלא דמי לתפילין דצריך
 להניח על יד כד בשמאל, ובאמר צריך להניח בשמאל דידה ולא אולנין בתר
 עלמא, היינו משום דהוא מן התורה, מה שאין כן לטול לולב בומין
 ואתרוג בשמאל מדרבנן, כיון דכלולב יש שלש מצות, לולב דרס וערבה,
 צריך לטלו ביד החשובה, ולכן די בומין דעלמא: ובע"כ מקום נראה ל'י
 אנהיג כן, ר"ל, יהו שהקשה מ"א דברי הרב ב"י אהדרי, ולדעת הרב ב"י
 כולולב היה ראוי לטול הכוס בימין דעלמא, מכל מקום לדינא קיימא לן
 כהרב ב"י דנטלו בימין דידה, דהא גם כולולב כתב רמ"א לטול אטר
 לולב בימין דידה: [כ"ד] יצאו בו, ב"י תקיעות כו'. הוא לשון הש"ס
 וראש השנה לו, כן נקט תקיעות דאורייתא, דמן התורה יוצאים בתשעה
 קולות דהיינו שלש פעמים תקיעה חרונה תקיעה, אלא משום ספק דלא
 ידעינן מהו חרונה לכן חייבים לשמוע שלשים קולות, וכדאיתא סוף מסכת
 ראש השנה (שם) ולקמן ריש סימן תקי"ן, יע"ש. וכיון דשמע ט' תקיעות
 בט' שעות, ורד"א הפסוק בנתיים, ואפילו הכי יוצא, והוא דרין הכא: ל"י
 מה שכתב ריש סימן ס"ה בו, ר"ל, לענין קריאת שמע, וסבירא להו
 התוספות שם (וכמה כס כ"ה אלא) דרין קריאת שמע ושופר שוין, וזה
 הכרחם לחלק דבשהה באונס הוא הפסק, והקשה להם דבתקיעות אמרינן
 אם שהה ורד"א צריך לחזור ולהתפלל, וכדלעיל סוף סימן ע"ו: סוף ד"ה לחיוב
 (ג) אן אם שהה כדי לגמור את כלה חזר לראש, והתוספות סבירא להו
 החפלה וקריאת שמע ושופר חזר דינא אית להו, לכן והצרכו לחלק דכאונס
 היו שיהיו הפסק בין בחפלה ובין בקריאת שמע ובין בשופר, אי"כ הוא
 דאמרינן אם שהה כדי לגמור כלה חזר לראש מיידי ע"י אונס, וכיון
 דלדידהו גם בשופר כשהו ע"י אונס חזר, ורין דהכא ילפינן משופר, אי"כ
 הוא דרין הכא כשהו ע"י אונס חזר לראש: "ענין יצאו, אם בירך ברכת
 המזון והיה צואה כנגדו יש ספק אם צריך לחזור ולברך, ובחפלה כהאי
 גזונו ודאי צריך לחזור ולהתפלל, וכדלעיל סוף סימן ע"ו: סוף ד"ה לחיוב
 הוא כו'. דאיתא שם כש"ס לחיוב הוא חזר, רב זביר משמיה דאביי אמר
 חזר לראש, ורבנן אמרו למקום שפסק, והלכתא למקום שפסק, ופירש
 רש"י ד"ה לחיוב דקאי על אחד שמפסיק לשנים המבורא לקמן סימן ר"יש
 [סיק] א' דהיינו שלשה שאכלו] כאחד ושנים הפסיקו סודותן ורוצים לברך
 ברכת המזון ולומר, והשלישי עדיין רוצה לאכול, מכל מקום צריך אותו
 שלישי להפסיק מאכולתו עד סוף ברכות הזימון ואח"כ חזר לאכול, וקיימא
 לן כרב ששת דסבירא ליה התם בדרך שלפניו דברכות הזימון עד סוף ברכת
 הזן ותחלת נדה לך, ועל זה שאל כשאוהו שנים הפסיק לשנים גמר
 אכילתו, לחיוב חזר ומתחיל לברך ברכת המזון, ואמר רב זביר משמיה
 דאביי חזר לראש, דהיינו מתחלת הזן והוא תחלת ברכת המזון, ורבנן
 אמרו למקום שפסק דהיינו שמתחיל מתחלת נודה לך, והקשו התוספות
 [שם] לרבנן כיון שאכל אחד משמע ברכות הזן מאותן שנים שהפסיק להם,
 אי"כ למה יתחיל מנודה לך, אם כן היו חסר לו ברכות הזן שצריך לברך

לבושי שרד

(ו) מ"י קפ"ד כמו בשאר דברים, דהנה ושתימה ואינו...

ז ועיקריהם. והע"ג לחתרוג תלוי באלין ועוקו למעלה, מכל מקום מקרי דרך גדילתו עוקלו למטה (ומלחמי כחוב בשם רי"ך גילוח הלוח לולב עמוד ק"ט): ה ויש פ"ב. ויטול חמלה החתרוג וכשמלקק יסקק הלולב החמלה דומיא דחפילין (מטה משה סימן התקפ). ולכן לא יחננו לחצירו בידו, אלא ייחננו ויתן לחצירו החתרוג, של"ה [מסכת סוטה, פ"ק נ"ד מ"ה ד"ה וכתב הנ"י וכתב]. כחב

ביובת פ"א

ה' הרא"ש [פ"י סימן ט] ורבינו ירוחם [מס' סו' פ"ד מ"ב, ב' ג'] ומהר"י וי"ל [סימן ק"א] ומהר"י [הלכות לולב עמוד ט"ז] ומהר"ם [פ"א פ"ד מנהג סוטה עמוד ק"ב] מהר"ר אברהם מפלאג סנהדות [ל"ד]: ט' כל בו [סימן ע"ב נ"ט, ג']: י' כל בו [שם ע"ג]:

הלכות פ"א

[פוסק ה' ב' ג'] הטעם לכן מביטין על הלולב כמו דגשה מחלף, ויל דחי דק עמוד שאר בני מיטע שם הלולב. כיון דהם נמי ביטין ויהי יטול לנפך עליהם, לכן הוכרח לטעם דגשה מטייל, והיה כן מוכח לטעם ש"י שכתב שם ד"ה הילול גובה חסון, השב הוא וקפלה האגד על שמו, ע"כ. ויהי מהכח לטעם האגד, משמע דכל לית טעם רק למה אין מנפך על השני מיטע שכל הלולב אכל לא כל החתרוג, דלא כל לא כל שך הלולב, שחגף נקרא על שמו, דהיי' החתרוג אינו אגד שם הלולב ולמה כתב רש"י שחגף נקרא על שמו. ויכל דוקא דהיי' רק טעם על שני שחגף עמו, מיטע זה אינו, דהיי' פ"י ש"ס ע"כ ונבנה לחתרוג, מיטע מזה דמדיק גם על החתרוג, גם גללו היי' הגהות והערות

הגהות והערות

ט"ז שם כתב נקראה "ואחריו עוקלו למטה ומקום וטעמו למעלה", ועיין בספר המניח [הלכות חתרוג סימן ט"ז] שכתוב שם ויטעם הטעם היבני: ט"ז כאן צ"ל ה"י ויטעו הכתוב לקמן ש"ק [מקור ה"י]: וראה בבאר הטעם להלן הערה ט': י"ז יתכן ממעוררת פלאג תקמ"ה: י"ח ב"י שיהי לפני המנ"ה כחב "נדס שאין לו אלא די נטלי", ולא תחבר המלה "אחתי", וכן הוא בכל הדפוסים וברוב דפוס"ה של ה"ה, וכן מהדושים המנויים [מהדורת ווארשא], והוא הכ"י שלפניו, משמע "יד אחתי", ועיין פ"י מנ"ה: י"ט ויהי חזקה שלפניו, וכלל דפוס"ה של הרוקח:

עוד שנים אם אפשר לו: (ב) ראשיהם למעלה. דכתיב דך גדילתך, וילפינן [סוכה מה, ב'] מעלי שיטים עומדים [שמות כ"ו, טו] ואפילו דיעבד לא ילא אם הפכו, דלמחר חזקה אומר ר' שמעון צ' יוחאי כל המלוות אין אדם יולא אלא דרך גדילתך. והטעם ללולב בימין, אחר רבנן [שם ה', ג'] ה' מלחם מלוות, והאי חלף מלוות, ועי' בסמוך אחר זה: (ג) אחר נטי' כו"י. כתב כן על פי הטור [עמוד תקפ"ג] שכתב וקף אם הוא אטרך ימינו וטול החתרוג בשמאל כל חלף שהוא ימינו. וכתב כ"י [שם ד"י ומ"ג וחתינו] ששאר פוסקים כתב דבחר ימין ושמאל דידה אלוין ואני חמה, דהא הטור עצמו כתב דרמ"ם [קטור פסקי הרא"ש סוכה פ"ד סימן ט"ז] כן, דלא כמו שכתב בטור ולפחות היה לו להביא דעת הרא"ש

ד' גידם שאין לו יד נוטל י' [לולב י"ט] בורעו וכן האחרונ:

משמע אפילו מי שאין אטרך אם היפך ילא. ובגמרא דף מ"ג ע"א [אמרין כשהפכו. ומ"ג] [ומלחמי כחוב] [שם בשם רבינו חננאל [שם] פירוש כשנטל הלולב בשמאל וחתרוג בימין, עכ"ל, משמע דסבירא ליה דלא ילא. ולכן טוב לחזור ולטעמו בלא ברכה: י' פ"א בורעו. כמו גבי אין לו כוונה, בסנהדרין דף מ"ה ע"ב]. נומן על מקומו ויולא. ויותר טוב ממה שיקח הלולב ואח"כ החתרוג, או אם [אין לו אלא שמאל או אטרך, עכ"ל הרוקח [סימן רכ עמוד ק"ב ד"ה גידם]. וצ"ע כיון שאין לו יד כלל מאי קאמר ויותר טוב ממה שיקח וכו', [הא מכל מקום יטעור לטול בורעו]. וכו"י [עמוד תקפ"ג ד"ה כתב] בשם הרוקח [שם] [הגיה] [הגירסא] גדם שאין לו אלא יד וכו' [ע"ה], והר"ב כ"י סבירא ליה שתיבת אלא טעום סופר הוא. אבל ברוקח דפוס העגה, הגירסא גדם שאין לו אלא יד אחת [ע"ה] וכו',

עיקר הטעם משום דהלולב יש בו ג' מלות, והו' לכתחלה, אבל בדיעבד ודאי ילא אם היפך דהא מכל מקום קיים המלוות, ואין כחוב בחורה ליקח הלולב בימין דוקא. וזה מוכח בגמרא, דפרטיין בסוף פירקין [מנ"ה ח] והא מדאגביה נפיק ביה, ומשני אביי כשהפכו כו', ולא אמר דמייתי שנטלו בשמאלו. וכן הפוסקים שכתבו קודם הצרכה היפכנו, כדאיתא אחר זה [פסקי ה"ה], ולא נקטו דיקחמו ללולב בשמאלו. אלא פשיטא דאם היפך ילא בדיעבד, ואם כן לא היה לרמ"א [לכתוב] [ע"ה] כאן ואם היפך ילא, דמשמע דוקא באיטר כיון שיש סברות לכאן ולכאן, אבל באדם אחר לא ילא אם עשה שלא להכחשה, ואינו כן, אלא כמו שכתבתי, כן נראה לי פשוט:

שערי תשובה

(ח) בשמאלית. עיין באר היטב. ועיין [באר היטב] לקמן סי' ק"יג. ועיין מחזיק ברכה [את ד'] בשם זרע אמת [חיא איתא סימן ט"ז] שהנטול לולב קודם יש לו על מה שיסבור, ואדרבא י"ל דהיי' עדיף, וזכרי רהטי דברי החוססות [סוכה ל"ט, א ד"ה עובר] ומהר"ש [שם פ"ג סימן ל"ג] והטור [עמוד תקפ"ג] וב"י [שו"ע פ"ה ח' ע"ט]. וכן כתב בדגול מרבה [אוצר טעמים סי' ר'] שהעיקר הוא שיקח הלולב תחלה, ואמנם גם על מה שכתב המג"א כשיש לקי ילק הלולב תחלה הוא חולק, דהא כמנחות אהא רחולין של ראש תחלה פריך כנא ל' כו', ע"ש. ודברי המג"א הם מהמטה משה שכתב כן בשם אבן שרטיס [ד"ה ויהי ש' יהושע אבן שרטיס, ד"ה א' רסודות ד"ה עיין הגילוח], ונתן הטעם לפי שהקדים הכתוב [ויקרא כ"ב, ט] פרי עץ הדר, וגבי תפילין אמרין [מנחות לו, א] כל זמן שביין עיניך יהיו שתיים, וכן כל זמן שהלולב בימין יהיו שתיים בקדושתן, ע"ש: (י) היפך. עיין באר היטב. וכתב בשו"ת יעקב חלק ג' סימן ס"ו, מי שהוא איטר יד שערשה על המלאכות בשמאל רק שכותב בימין, נראה שיקח הלולב בשמאלו שהיא אצלו ימין, אף שכותב בימין כל אדם, אין זה אלא לענין תפילין איכא דעות משום דכתוב [דברים ג, ה'] וקשרתם וכתבתם, דמשמע שהקשריה תלוי בכתיבה, מה שאין כן לשאר הדברים היו יד ימין אותו יד שלו שערשה בה כל המלאכות, ומה לנו בכתיבתו, ע"ש. ונראה דאם לענין שאר המלאכות הוא שולט בשתיים, אף שנקל לו לטעות בשמאל יותר, וכתב בימין של כל אדם, יקח הלולב בימין שכותב בה, כיון שעכ"פ יכול לעשות כל המלאכות ביד זו. ועיין בשו"ת חוט השני סימן קכ"ה [כתב] שכתב שדברי הרמ"א נפיק מבעל העיטור [הלכות תפילין ד"ה חלק ח], ובדברי משה [אוח א] מביאו מחבל בו [סימן ע"ב ל"ג, ג], וקא' אף לארם רעלמא, וכמו שכתוב באלוה רבה [סימן י"ב ע"ש]. (יא) בורעו. עיין באר היטב. ועיין ברבי יוסף [אוח ח] בשם מהר"ר יעקב מולכו ש' אדם אין לו ימין יטול שניהם בשמאל, ואם אין לו שמאל יטול בימין, דהא עדיפא מליטול זה אחר זה, ע"ש. וכתב עוד [כדפי' יוסף [שם] שאם אין לו ידים חרושות, יטול בשניים, כיון דלא כתוב יד, כמו דקימא לן [אחי"ט סימן קטט סיף ח' א] לענין חליצה

באר היטב

(ד) ראשיהם. ואפילו בדיעבד לא ילא אם הפכו אחר מהם, ט"ז [סי' ק"ב]. (ה) בשמאלית. וקודם נטילת חתרוג בשמאל ואחר כך הלולב בימין, ובשמאלו או נומן לאחר נומן הלולב תחלה, כמו בחפילין, ונקבילות שניהם לטעור המקום אלא חסון, לריך לטעם הלולב ואחר כך החתרוג על איוה מקום, ומאוחו מקום יקחט העמוד אלו החתרוג ואחר כך הלולב, עיין של"ה [מסכת סוטה פ"ק נ"ד מ"ה ד"ה וכתב הנ"י וכתב]. ואם לוקח מחצירו, יקח הלולב בשמאל ואחר כך החתרוג גם כן בשמאל, ואחר כך יקח הלולב בימין. ויקח הלולב השדרה כלפי פניו, כמו שכתבתי בסוף ד' בשם הרא"ש וז"ל, וכן כתב השל"ה ועיין מ"א [פ"ק ח]: (ט) וכן נהגו. וכן הוא הסכמת אחרונים, ועיין ט"ז [פ"ק ג] וכתבנו חוט השני סימן כ"ח: (י) היפך. פירוש שאם היפך האיטר ונטל החתרוג בשמאל כל אדם ילא. וכתב הע"י [פ"ק ד'] לפענ"ד אפילו כל אדם שהיפך ונתן החתרוג בימיו והאגודה של לולב בשמאלו ילא בדיעבד, ע"ש. ועיין בחשובות חוט השני סימן כ"ח וכתבנו בית יעקב סימן קמ"ג. והמ"א [פ"ק ט] כתב דאם נטל הלולב בשמאל והחתרוג בימין שחזרו וטול פעם אחרת בלא ברכה, ע"ש: (יא) בורעו. עיין בית יעקב סימן קמ"ג.

מגרות פ"א א"א
הוצא מ"ה א"א חרון ג"א
חיון ירוא"ה

8

שלחן ערוך

מכבוד קדושת אדונינו מורינו ורבינו הגדול
הגאון האלהי החסיד המפורסם
אור עולם מופת הדור
נזר ישראל ותפארתו קדוש ה'

מרנא ורבנא
מוה' שניאור זלמן נבג"מ

אורה חיים
חלק ראשון

הוצאה חדשה מסודרת מחדש ומתוקנת

ירושלים ת"ו תשנ"ג

הלכות מים אחרונים קפא קפב

רנה

9

יא סוטה ד'
 יב רס"ל מ"א
 סק"א
 יג נרכות מ"ו
 שר"ע סע"ו
 יד רס"ח כ"י
 שר"ע שם
 טו נרכות מ"ו
 טז משנה שם נ"ג
 יז רס"ח רס"ח
 ושר"ע סע"ף ה'
 יח רמב"ם פ"ו
 מהו ברכות ה"ג
 יט ס"ע סע"ט
 כ מ"א סק"ז
 כא חוס' רס"ח
 ושר"ע סע"ף ד'
 כב טו"ש"ע שם
 כג ס' חסידים
 מ"א סק"ט
 כד רס"ל מ"א
 סק"י

ה י' צריך שישפיל ראשי אצבעותיו למטה בשעת הנטילה כדי שתתיר הזוהמא י' (ולכן אין לרחוץ ידיו תוך הכלי אלא ישפוך עליהם כדי שתתיר הזוהמא אבל אמצעים שבין גבינה לתבשיל של בשר יכול לרחצן בתוך הכלי):

ו י' אם המסובין הם רבים מתחילין מן הקטן שגנאי הוא לגדול ליטול ידיו וימתין יושב בטל עד שיטלו כולם לפיכך מתחילין מן הקטן היושב בסוף והגדול עוסק באכילה או בדבר אחר עד שיגיעו המים אליו ונוטלין כולם דרך ישיבתם ואין מכבדין זה את זה עד שיוגיעו לחמשה האחרונים לפי שאין מכבדים בידים מזוהמות וכיון שלא נשארו אלא חמשה שלא נטלו שאחד מהן הוא המברך י' מתחילין מן המברך ואח"כ אין מכבדין זה את זה וכן אם אין שם אלא חמשה מתחילין מן המברך י' כדי שיעיין בברכת המזון בעוד שאלו הארבעה נוטלים ששיערו חכמים שבשיעור נטילת ארבעה יוכל לעיין בד' ברכות של ברכת המזון וכן בשיעור זה אין בו הפסק בין נטילה לברכה ומה שאמרו תיכף לנטילת ידים ברכה לאו תיכף ממש אלא בכדי שיעור זה מ"מ שלא לצורך אסור להפסיק כלל ולכן מוזגין כוס של ברכת המזון קודם הנטילה י' כדי לתכופ הנטילה לברכה בכל מה דאפשר ואסור להשיח בינתים איזה עסק ענין אחר אפי' בדברי תורה אבל שיחה בעלמא ב' וג' תיבות אין לחוש אלא משנוטל הכוס בידו לברך כמ"ש בס"י קפ"ג (סע"ף י'):

א חוס' פסחים
 ק"ה ש"ע סע"א
 ב טו"ר ושי"ע שם
 ג כל טו שר"ע
 שם
 ד מדרש הנעלם
 ר"ח
 ה ר"ף רמב"ם
 שם הט"ו רס"ח
 ו"ן שר"ע שם
 ז ב"י רמ"א שם
 ח רמ"א סע"ב
 ח פסחים ק"ו
 שר"ע שם
 ט רסב"ם ושר"ע
 שם

ז י' יש אומרים שמים אחרונים א"צ ניגוב י' ויש מי שאומר שהמברך מנגב ידיו תחלה ואח"כ מברך אבל המסובין א"צ לנגב לדברי הכל וגם במברך יש להקל בדברי סופרים עס"י קע"ג:

ח י' מים אחרונים נוטלים בכל מיני משקה אפי' בשמן ודבש וחלב מפני שהם מעבירין את הזוהמא חוץ מייץ שאין נוטלין בו מפני חשיבותו כמו שנתבאר בס"י ק"ס (סע"ף ט"ו) וקע"א י' וכן מים הפסולים לראשונים משום מלאכה או שינוי מראה כשרים לאחרונים: ט כ"ה יש שאין נוהגים ליטול מים אחרונים מפני שאין מלח סדומית מצויה בינינו ומשום ידים מזוהמות אין חוששין הואיל ועכשיו אין מקפידין לרחצן מלכלוך המאכל אין זה קרוי זוהמא לבו י' ומ"מ מי שהוא איסטנים ורגיל לרחוץ ידיו אחר הסעודה הרי הן לו ידים מזוהמות וצריך ליטולן קודם ברכת המזון י' ואפי' רוצה לברך על היין באמצע הסעודה יקנחן קודם שיברך י' אבל נכון לכל אדם ליהרהר במים אחרונים:

הלכות ברכת המזון

קפב דין כוס ברכת המזון ושלא יהיה פגום וכו' סעיפים:

א⁶ י' יש אומרים שברכת המזון טעונה כוס אפילו ביחיד י' וצריך לחזור אחריו כדרך שמחזרין אחר כל מצות שהן חובה ולא יאכל אם אין לו כוס לברך עליו ומצפה שיהיה לו אח"כ ואפילו אם צריך לעבור זמן אכילה אחת י' ולפ"ז אם שנים אוכלים יחד צריך כל אחד ליטול כוס לברכת המזון משא"כ בשלשה שמזמנים יחד המברך על הכוס מוציאם ידי חובתם מהכוס כמו שמוציאם מברכת המזון י' וי"א שברכת המזון אינה טעונה כוס אלא כשמברכין בזימון י' וי"א שאפילו בג' או עשרה אינה טעונה כוס לחובה י' אלא למצוה מן המובחר אם יש לו אבל א"צ לחזור אחריו כדרך שמחזרים אחר המצות שהן חובה (וכן נוהגין עכשיו) כמה דברים אמורים בזימון אבל ביחיד א"צ כוס כלל אף למצוה מן המובחר ואפילו יש לו י' ויש מדקדקים כשמברכים ביחיד להניח הכוס על השלחן ולא לאחוז בידו כדי לצאת לדברי הכל שלהאומרים טעונה כוס אפילו ביחיד הרי הכוס לפניו ואחיותו אינה אלא למצוה מן המובחר לדברי הכל (אבל מנהג העולם שלא לברך על הכוס כלל ביחיד ונכון מנהג זה על דרך הקבלה):

ב⁶ כוס ברכת המזון אינה אלא של יין ולא של שאר משקין י' אפילו קבע סעודתו עליהם שכל

ספרי הלבושים לבוש החור

הוא לבוש השני מעשרה לבושי מלכות
אשר חבר הגאון מוהר"ר מרדכי יפה זללה"ה
וקרא שמו
לבוש החור
על שם הפסוק
ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות ותלת וחור וגו'

והוא כולל

כל הדינים הכלולים בחלק הראשון מטור האודח היים
וטעמיהם והוא אשר קראו לבעל הטור סדר היום

[טובח השטר מהדפוסים הראשונים]

סימנים תבט - תרצז

**מהדורה מהודשת מסודרת מחדש
באותיות מאירות עינים ברוב פאר והדר.**

מוגהים ומתוקנים בהגהה מדויקת עפ"י כל הדפוסים הראשונים
וכתבי יד. פיסוק וקיסוע מדויק, והדגשת כל הלכה בנפרד
הוספת אלפי מראי מקומות ופענוח ראשי התיבות

ועליהם הונם

חיבור חדש של אלפי הגהות והערות ותיקונים
ממון הגאון הקדוש ר' אברהם אזולאי זעקללה"ה
בעל החסד לאברהם - זקנו של החיד"א
אשר הועתק מכתב יד קדשו בגליוני הלבושים

מלבושי יום טוב

להגאון רבי יום טוב ליפמאן הלוי העלר זעקל בעל החוס' יו"ט

אליה רבה - אליה זוטא

לרבינו הגאון מוהר"ר אליה שפירא זעקל אב"ד טיקטין

מעובדים מחדש בתיקוני אלפי טעויות,
עיזני אלפי מראי מקומות והגהות והערות

ובסופו ילקוט הערות והגהות מכתבי יד גדולי ישראל

יפה עושין אותן שלוקחין הרבה בדי ערבה עם הלולב, עד שכל הלולב מתכסה מהם ואין ההדס נראה מפניהם, והרי כוונתם להדר המצוה והוא ההיפך, ועליהם נאמר [סנהדרין כט ע"א] כל המוסף גורע, כי אין צריכין יותר משני בדי ערבה כמו שיחבאר בעוה"י (ו):

ב' ויטול האגודה בירו הימנית ג] והאתרוג בשמאלו, מאי טעמא ה' הני תלתא מצות והאי הדא מצוה (ו): * הנה"ה ועיין לעיל סימן ל"ו סעיף (ו) [ה'] וסימן קפ"ג סעיף (ד') [ה'] וסימן רע"ח סעיף ז': ומהאי טעמא גם בן מכרכין על הלולב ופותר את כולב, מפני שהוא ה' הגדול והגבוה בתוך האגודה שהוא עיקר לגבי אתרוג, אע"ג שהאתרוג הוא פרי וחשוב לגבי העצים, האגודה היא עיקרית דאית ביה תלתא מצות. ואם נטלן כולן בירו אחת, י' יש מי שאומר שלא יצא, דכיון שחלקן

הכתוב ולא כתב וי"ו גבי כפות, שמע מינה שלא יחברן יחד שניהם ביד אחת: **ג** ואפילו אם הוא איטר יד ימינו, יטול האתרוג בשמאל כל אדם שהוא ימינו, דבחר ימין ושמאל של רובא דעלמא אוליגן ולא בחר ימין ושמאל דידיה, אע"ג דגבי תפילין אוליגן בחר ימין ושמאל דידיה: * הג"ה ועיין לעיל סימן כ"ו סעיף ו': ואיטר צריך להניח תפילין בשמאלו שהוא ימין כל אדם, שאני התם דביד כהה תלתא רחמנא, והרי ימינו היא כהה לו שהרי משתמש הכל בשמאלו, אבל הכא גבי נטילת לולב שהוא תיקון דרבנן ליתלו בימינו משום חשיבות דתלתא מצות, בטל הוא גבי כל אדם, ולא אוליגן אלא בחר ימין ושמאל של כל אדם ולא בחר דידיה. ויש אומרים דגם גבי לולב אוליגן בחר ימין דידיה דילפינן מתפילין (ה), י"א ואין אנו נוהגין כן,

הנהגות מורה"א או"ח"א

ג] וסימן לב חכם לימינו ר"ח בגימטריא לולב. וכתב אבן שועיב שיש לאדם להקדים נטילת אתרוג בשמאל ואח"כ לולב בימין, וכשמניחו או נתנו נהגן הלולב תחילה בעיני תפילין, וכן הקדים הכתוב פרי עין הדר, וכמו שאמר בתפילין והיו לאות על ירך כל זמן שיהיו הטוטפות בין עיניך, וכן כל זמן שהלולב בימין יהיו שניהן בקדושתם. ומצאתי כתוב בשם האלה"ה כמהר"א לוריא זצ"ל אופן קשר הלולב עם מיניו, תשים מן הג' הדסים אחר בצד ימין ואחר בצד שמאל, הימין ליפניך והשמאל לשמאלך, והבר האמצעי תטה אותו לימין, וכן ב' בדי ערבות תשים אחר ליפניך ואחר לשמאלך ודי בזה. עיין מה שכתבנו בזה בעמוד ב' רמון כ"ב מספר מעשה חושב. גם שמעתי בשם הרב הנכבד שצריך לשים פני הלולב עם פני האתרוג פנים אל פנים. וז"ל ספר צרור החיים, ומורי הרשב"א ז"ל היה נוהג כי פני הלולב נגד פני האתרוג, כי נמצא שדרו של לולב נגד ימין, ופני הלולב פונים לשמאל

אליה זוטא

השי"ע אפילו לכתחילה צריך לעשות כן מכואר במי שאינו איטר אף בדיעבד אינו יוצא, ולא ראה בדרכי משה. וכן מצאתי בספר שבלי לקט והניא ומהר"ל רוצא בדיעבד אף אינו איטר. אך צ"ע מ"ש הב"י בשם העיטור על איטר יד זה לשונו, וכי עביר איפכא לית לן בה דלא גרע מתפילין עכ"ל, תיפוק ליה דאפילו בלא טעם תפילין יצא דיעבד. ואפשר דמ"ש לית לן בה היינו דאף לכתחלה אין צריכין למחות: (ה) זה תמוה דרמ"א כתב להיפך דכן נהגו וכן עיקר, וכן הב"ח (פ"ג) ושיירי כנסת הגדולה [הנהגות כ"י אות ה] תכחו על ב"י ושי"ע ופסקו כרמ"א ואין לשנות. ומה שהקשה שיירי כנסת הגדולה על הב"ח במה שמגיה בטור שלא נמצא כן בנוסחאות ע"ש, דאיתי בשלטי הגיבורים (יה ע"א אות ג) שהעתיק דבריו הטור כהנהגת הב"ח, ודואי היה לפניו נוסחא זו:

אליה רבא

תעט דמוקדס קרקא עדיף, לכן אמר עוד טעם נלווה דהני תלת. [נוטעטס דהני תלת] למוד נמי לא סגי נגד טעם דמוקדס. אך קשה על הטעם שמתעט נמי מעלה שאתרוג הוא פרי וזה עדיף מטעם לולב גבוה, א"כ נשאר קשה לנרוך על אתרוג דמוקדס. ובאבודרהם (עמוד נ"ד) כתב עוד טעם, שאתרוג דומה ללג והלג גנוף נוטה לנד שמאל. כתב בספר אמרכל בשם ספר עמים דלא טעלן בזה אתר זה יטול גם אתרוג בימין: ט הגדול והגבוה וכו'. והוא מלך על כל חילגי מאכל (רוקח סי' ה'): י יש מי שאומר שלא יצא וכו'. כ"כ ב"י בשם רחוקות חיים (ג' ל"ג ט"ו). הקשה הט"ו ס"ק (ט"ו) [י"ד] מש"ס דף ל"ד [ע"ט] דקאמר יכול יהא אתרוג עמהם באגודה אחת ולא אמר יכול יהא עמהם ביד אחת ע"כ. ולענין י"ל דהא קאמר למ"ד לולב לריך אגד, ואין קי"ל כמאן דאמר דאיט לריך אגד. ואי קשיא הא קשיא למה לש"ס דף מ"ב [ע"ח] לתוך כשהפסד הו"ל למימר כשלקחו ביד אחת, אלא דלא ד"ו. וכן מלאחי נספר אמרכל בשם ספר נרוך דלא דיעבד: (סעיף ג) יא ואין אגד וכו'. תימה דרמ"א כתב להיפך דכן נהגו, וכן עיקר כמ"ס באליה זוטא [ק"ט], וכ"כ כל אתרוגים:

הנהגות והערות

ג] ע"י בכיכורי יעקב סק"י. ד] ע"י ברגול מרכבה על השי"ע ובשיורי ברכה סק"א ובמחצית השקל. ז'] כתב ר"י מיכאל בכרך בכת"י, לא ידענא מאי אולמא האי שינויא מהאי דמשני בהפסד, ואין לרחות הדין מכה דיוק קלוש כי האי.

(ו) אני תמה על מנהג עלמא שלוקחין ככל יום ערבה חדשה ותוחבין באגודה, ומתוך שמושכים למטה כרי שיהא למטה מהדס נושרים עלי ערבה, ויש קורעין בקונו ואינם מבחתינים דלפעמים היו רוב ערבה שנשרו רוב עליה. ויותר טוב לדעתי לאגוד קודם יו"ט ערבה שלימה עם הלולב ויתנו הלולב כמים ולא ליקח בכל יום חדשה, אם לא שעושהו בענין שלא ינשרו העלין. ועוד הא קי"ל סימן תרמ"ז ערבה כמושה כשרה: (ז) עוד טעם בר"ד אבודרהם (עמוד רצ"ד) שאתרוג דומה ללב שהוא בשמאל. כתב בדרכי משה בשם הכלבו דוקא לכתחילה יטול הלולב בימין, אבל אם החליף בדיעבד יצא ע"כ. ולפי"ז מ"ש רמ"א סעיף ג' ואם הפך יצא קאי נמי על מי שאינו איטר. וכתבתי זה לאפוקי מדעת בנחלת צבי על מ"ש רמ"א ואם הפך יצא זה לשונו, הראיל לדעת

נחשב לאחד ועשה למעלה עוד שנים, עכ"ל ט"ו. גם לא ידעתי מאי תמה על המרדכי, ד"ל דס"ל דלין לריך לנסקם כלל כמ"ס בסעיף ט' ג]. גם אישתימטימיה מ"ס מהר"ל [מדר משלם סוכות אות ה] דיהא פתוח למעלה רק טפה ובהוסענא רבה ימור עד חזיו. כתב (מהר"ו) [מהר"ל ה' ל"ג אות ג] ועי' במטה משה סי' תתקנן ג' אגודות נגד ג' אגודות, ולולב בגימטריא ס"ח נגד ע"א סנהדרין, ובדיעבד סגי בלחד: (סעיף ב) ז ויטול וכו'. יטול תלתא אתרוג בשמאל, וכשמסלקו יסלק הלולב תחילה כמ"ס נתפילין (א"ן שועיב טו"ח סנה ס"י ס"ג). בשנותנו לחמרו יטמנו ויחן לחמרו האתרוג אח"כ הלולב [מנ"א סק"ח]: ח הני תלתא וכו'. מקשים חיסוק ליה דכל דבר שמנרך לריך ליעול בימין, ומירך מג"א [סק"ן] דקמ"ל דאף אתר ברכה כגון בשעת אמירת הוסענא יטול בימין. ולי נראה דאי לאו האי טעמא דהני תלתא בלחמ לא היה מנרך הלולב, וזה שכתב הל"טש ומהאי טעמא וכו', וכן משמע במהר"ל [ה' ל"ג אות ו] שהקשה אמאי לא מנרכין על אתרוג דמוקדס נקרא, ומירך משום דהני תלתא. ולבאורה קשה על מהר"ל דהא נש"ס דף ל"ו [פ"ט] קאמר טעם אתר משום דגבוה במינו, וי"ל דמכל מקום

שיברך קודם לעשייתו, שעל כל המצות מברכין קודם לעשייתן. וזו * הג"ה וכשמברך קודם שיטול האמרוג מיקרי קודם לעשייתו, דלרצנתו מעכבין זה את זה, ועיין לעיל סימן י' סעיף ב'. ומהאי טעמא אין מברכין אלא ברכה אחת, דהיינו על גטילת לולב על כל ארבעת מיניו שנלוכל, ואע"ג דקיימא לן דלולב אין צריך אגד, רק שמטוה לאגדס משום זה חלי ואטוהו כמו שנחמלר בסמוך סעיף א', וא"כ מן הדין יכול לטייל כל אחד לעצמו, אפילו הכי אין מברכין עליהם אלא ברכה אחת, משום דמטוה אחת היא שהרי מעכבין זה את זה כמו שיחמלר בסמוך סעיף י"ג, ואין מברכין על כל חלק של מטוה ברכה אחת, וי עיין בסמוך סעיף י"ג: ואם היה נוטל ארבעתן קודם שיברך, נמצא שכבר יצא קודם שמברך שכיון שהגביהו יצא. או יהפוך הלולב (י) וי או האחרונת למטה עד שיברך, ונמצא שלא יצא כיון שלא נטלו דרך גרילתו. וי אי נמי יכוין שלא לצאת עד שיברך הן. ולא יברך עליהם קודם

י ובדיעבד יצא: * הג"ה ועיין לעיל סימן מע"ג סעיף ג': ושולט בשתי ידיו לכולי עלמא נוטל הלולב בימין והאחרונת בשמאל ככל אדם (ט):

ד גידם י שאין לו יד נוטל הלולב בדרועו, וכן האחרונת דן: דה וכשיטלם לא יטול אותם אלא דרך גידולם י ראשיהם למעלה ועיקריהם למטה הן, ואם הפכם לא יצא, שכן אנו לומדים מקרא דכתיב גבי משכן [שמות כג, טו] עצי שטים עומדים, מכאן אמרו חז"ל [סוכה מה ע"ב] שכל המצות אין יוצאין בהם אלא דרך גרילתן, שזה פירושו של עומדים כלומר כמו שהם עומדים בגידולם ו: * הג"ה ועיין לעיל סימן תר"ל סעיף י"ג: עיקר המצוה היא הנטילה שיטלם בידו כל הר' מינים, שכן כתיב ולקחתם לכם וכו', וצריך לברך עליהם כדרך שמברכין על שאר המצות, הלכך מיד כשיטול הלולב בידו קודם שיטול אחרונת יברך על גטילת לולב, ושהחיינו, כדי

הגהות סוהר"א או"ת

והאחרונת פונה לפני הלולב, ונמצא כי פני האדם לפני השכינה, ומטעם כשר הוא עכ"ל. ד' כמו גבי בוחן מי שאין לו בוחן נותן על מקומו ודיו, ויותר טוב מזה שיקח הלולב ואח"כ האחרונת, וע"ל דין י"ג. ה' וכשהוא נוטל האחרונת יטול התופס למעלה והעוקן למטה דרך גידולו, ולא כבני אדם שטועין ונוטלים החומס למטה כמו שחלוי באלן דמתחלה אינו גידולו כך אלא לאחר זמן מתוך כובדו הוא נחלה, מספר צרור החיים. ו' כתב האבן שועיב בדרשותיו צריך לטול פנים נגד פנים פני הלולב כנגד פני האדם והשרדה לחין, וכן כתב האבודרהם בשם רבינו סעדיה גאון. ז' והמנהג לברך על הלולב בעמידה, וילפינן לכם לכם דספירת העומר דכתיב בה בקמה, בקמה. ח' ואע"ג דקיי"ל דמטוה אינן צריכות כוונה, הני מילי בסתם אבל במכיון שלא לצאת לא נפיק בעל כרחיה.

אליה זוטא

(ב) כתב אבן שועיב יקדים נטילת אחרונת בשמאל ואח"כ לולב בימין, וכשמניחו או נותנו נותן הלולב תחלה כמו בחפילין ע"כ. וכתב בשל"ה [ד"ה ע"ד שם] לכן בקהילות הנוהגים למכור מקום אצל הש"ץ, צריך הש"ץ להניח הלולב ואח"כ האחרונת על איזה מקום ומאותו המקום

אליה רבא

יג ובדיעבד יוצא וכו'. דעת הנחלת נבי [סק"ג] דוקא איטר יוצא אם הפך, אבל מי שאינו איטר לא יצא אם נוטל לולב בשמאל, וכבר כתבתי בחליה זוטא [סק"ג] דלא ראה בדרכי משה [סק"ג] שכתב בשם הכלטו [פי"ג ע"ג] דאף מי שאינו איטר יוצא, ושכן ראינו בשעלי הלקט סי' [ק"מ] [שם"ה] ותניא [פי"ג ע"ג] אחרונת ד"ה פ"ד ומתיר"ל [ה"ל לולב אות ו], וכן מלאחי בספר אמרכל בשם ספר ברך. והראיה שהביא בט"ו מש"ס דף [מ"ג] [מב ע"ג] דמשי אבי כשהפכו ולא חמר שנטל לולב בשמאלו ע"ש, וכ"כ החוט השני סי' כ"ח, כבר הביאו ראייה זו בספר שעלי הלקט סס. ומ"ש בחוט השני בפירוש בעל העיטור [ה"ל מפלין ס"ה ע"ג] הוא דחוק, אלא עיקר כמו שפירשתי בחליה זוטא ע"ש. מיהו בשעלי הלקט סס בשם ר' יעקב משמע דלא יצא, ומכל מקום מנאחר דלא פסק השעלי הלקט כוונתה בזה. ומג"א [סק"ט] כתב דרבינו מנחם פירש כשהפכו שנטל לולב בשמאל, לכן טוב לחזור ולטול בלא ברכה ע"כ. ולעני"ד אין לחוש נגד הפוסקים הנ"ל, ומג"א לא ראה לפוסקים הנ"ל, ועוד בספר אמרכל [לא ע"ג] מלאחי שהביא לפירוש זה וכתב עלה ולא נהירא, דהו"ל למימר כשהחליף ולא כשהפכו ע"כ. וכן בש"ס דף [ל"ו] [לא ע"ג] קאמר וימנין דמחלפי ליה ה: (כ"ט) יג שאין לו יד וכו'. פירוש שאין לו אפילו יד אחת. וכן משורש בכלטו [פי"ג ע"ג] לא ע"ג זה לשון, גידם שאין לו ידים נוטלן בדרועו, שהרי אין כתוב ולקחתם ביד, כיצמה גידמת שחוללת בשנייה, דמי כתיב וחללה ביד [ויגמס קה ע"ג] עכ"ל. ומשמע

הגהות והערות

ה' ע"י בביכורי יעקב ס"ק טז שהביא ראיות דלא יצא. ועי' בש"ע סי"ג.

יז א"ג יבויין וכו'. אפילו למ"ד שבמין סי' דמטות אין צריכות כוונה, הני מילי בסתם אבל בעל כרחו לא נפיק [מוס' דף ל"ט ע"ג ד"ה ע"ב]. ואין להקשות למה שכתב הל"ש (סי"ג) [סק"ג] דס"ל לתקן שיקחו ביד אחת, דכיון ולפעמים יהא אחרונת גדול כמ"ש בסוף סימן תר"י:

חידושי

רבינו יונתן אייבשיץ

על שולחן ערוך אורח חיים

מסודר ומקובץ מכמה ספרי תלמידיו

ברכת יונתן על הלכות ברכות, מתוק מדבש על הלכות
שבת, ממה יונתן על הלכות פסח, וספר בינה לעתים על
הלכות יום טוב

מעובד ומסודר במהדורה מהודשת באותיות מאירות עינים

פה ירושלים עיה"ק
חשם"ג לב"ק

דלמא יקיים חובת קידוש לכך סגי בבירך
עליו תחלה המוציא:

סימן קפ"ב

(מג"א סק"א) **וצ"ע** דבשלמא התם וכו' ועוד קשה דאמרינן וכו', וי"ל דודאי אפי' בשבת אם אין לו כוס לבהמ"ז יכול לאכול, ואין רשאי למנוע הסעודה בשביל הכוס דהא השתא חיובא דקידוש רמיא עלי, ואין קידוש אלא במקום סעודה לכך מחויב לקדש אכוס, אף שאין לו כוס לבהמ"ז, אבל בחול יש לבטל סעודתו אם אין לו כוס לבהמ"ז, ומאי דמקשה מליל יו"ט שחל במו"ש יש לחלק דשם בליל יו"ט אין חיובא כ"כ לאכול פת כמו בליל שבת כאן:

סימן קפ"ג

(ש"ע סעיף ב') **יתן** לתוכו חי וכו' והא דאמרינן בפרק אלו דברים ד"א תיכף לנט"י סעודה והוי הפסיק המזיגה) [המזיגה הפסק] משמע דהוי הפסק בין נטילה להמוציא, כ"ש דהוי הפסק בבהמ"ז גופה, וצ"ל דבשלמא התם לא שייך המזיגה כלל לברכת המוציא ומכ"ש לשיטת המחבר דפסק כרי"ף דכיון דנטל ידיו גלי דעתו דריפתא חביבא לי, לכך הוי הפסק כיון דל"ש זה לזה כלל משא"כ כאן גבי בהמ"ז דבהמ"ז טעונה כוס ולא הוי הפסק, ופשוט:

76 (מג"א סק"ט) **אמר יד** וצריך עיון דבסימן תרע"א וכו', ולק"מ

דבשלמא גבי הלולב הטעם ליטול בימין משום חשיבות ליתן מצוה בימין, לכך צריך ימין דעלמא דבזה ניכר החשיבות לכל העולם, מה שאין כן כאן גבי כוס ברכת המזון הטעם שמחזיק הכוס בכל כחו ולא משום חשיבות כלל, א"כ אזלינן בתר כחו באיזהו יד שיש לו כח יותר: **L**

סימן קפ"ד

(מג"א סק"ג) **כתב** הרב"י סימן קע"ח וכו', והנה בודאי המג"א לשיטתו אזיל דס"ל לעיל בסימן (קע"ח סק"ז) דבהניח שם מקצת חבירים צריך לחזור למקומן, מקשה שפיר, אבל לפמ"ש"ל שם להשיג עליו בזה דא"צ לחזור למקומן בהניח שם א"כ כאן לק"מ די"ל דהמחבר מיירי בהניח שם מקצתן דא"צ לחזור במקומו הראשון ועמש"ל בזה ודו"ק:

(מג"א סק"ז) **וצ"ל** גם ברכה ד' וכו' וסק"ח ודוקא כששבע וכו' ומתניתין (דף כ') מוכח הפוכו דאמרי' שם ב"ק מברך לאחריו ולא לפניו דהוי דרבנן, וא"א דברכה רביעית או אם לא אכל רק כזית יש לו דין דרבנן קשה ליפלוג וליתני ברירי, בבהמ"ז גופה, בין ג' ברכות דהוי ד"ת בין ברכה ד' דהוי דרבנן או בין אוכל כדי שביעה מן הפת לאוכל רק כזית, אע"כ צ"ל כיון דעיקר בהמ"ז יש לו דין ד"ת, וא"כ ב"ק חייב בהן א"כ גם לענין ספק יש לו דין ספק דאו' וצריך לברך:

סימן קפ

(מג"א סק"א) **ונ"ל** דאם וצ"ל

דא"ל דמיירי אחר שנו [א"כ] מאי אתי לאשמעי למיעבר, וצ"ל דמיירי עבר האונס אפ"ה יצא,

וצ"ל דהרהור כדיבור ד הפוכו בתוך דב"ק קא דכצ"ל וממ"ש בהך דו דקאמר עלה] אמר רבינא דמי וכו' אלא מאי הו מהרהר כדי שלא יהא ע"ש, הרי לפניך דהרו המחבר ובלבד שיוציא ונ הרמב"ם שפסק אם מו דראי המחבר מהש"ס לברך שלא יהא העם יוט טבל קודם שנתעכל צו בשלמא על הרמב"ם לק"י מהרהר בלבו יצא, היינו בשפתיו ומהרהר בלבו י ראוי להוציא בשפתיו לז לבילה וכו' אבל על מג" חולה ואנוס שא"י וכו' וא עיון:

(שם סק"ג) **שא"י** לדבר סק"ב,

ע"ש מה שהקשו דברי הר המחבר כאן ע"ש, והל"ח א"ע הם עיקר ע"ש וד" אפי' נשתכר וכו' א"כ לו

Kahn, Moshe, HQ-KO-001

ספר

מקדש השבת

הלכות קידוש בשבת ויו"ט
כללותיהן פרטיהן ודקדוקיהן

ועליו נלוה

ביאורים ובירורים, הארות והערות וציוני המקורות

בעזרת החונן לאדם דעת

מושה הכהן קאהן

עיה"ק ירושלים תובב"א

שנת תש"ע לפ"ק

ונותן הכוס לימינו (יד) ולא יסייע ביד שמאל כלל (טו). ואומר יד נותן את →

ומדויק בפי' שלהן הטהור (קאטרנא, קפ"ג ט"ו) וז"ל מקבלו בשתי ידיו משתי ידים של זולתו, דאל"כ מה זה לשון מקבלו יקחנו מכעני ליה, אלא כדעת פרן הארז"ל שיקבל משתי ידיו זולתו דכתיב שאו ידכם קודש וברכו את ה', הלכך מקבלו בשתי ידים היינו שיושיט שתי ידיו וזולתו לוקח הכוס בשתי ידיו ונותנו על ימין המברך עיי"ש.

ובאמת בטור יש לדייק יותר דהא הטור מתחיל בלשון הנמרא נוטלו בשתי ידיו ומסיים הלכך מקבלו בשתי ידיו, ולכאורה למת לו לשנת לישראל הנמרא הוי ליה למימר הלכך נוטלו בשתי ידיו, אלא ע"כ משמע כנ"ל.

וכן מוכח לכאורה בזהר (תריצה קט) וז"ל כוס של ברכה איצטרך לסיחב ליה בימינא ובשמאלא ולקבלא ליה בין תרווייהו בגין דאתיהיב בין ימינא ושמאלא ולכתר ישתבך ליה בימינא דהא מתמן איתברכא ע"כ, משמע דנותנן לו הכוס בימיו, וכ"ה בבן איש חי (שנה את ט"ו) ובזכ"ל (שם את כ'), ובספת ללב (את ג') ובכה"ה (שם את י"ט).

ובאמת בכל דבר פאכל או ריה שמברך עליו מבורך בטור וש"ע (פי' ר"י ט"ז) הצריך לאהזו בימינו כשהוא מברך, ובכ"ז שם כתב דלמד מן מבריותא בפרק ביצד מברכים (בכמות ט"ז), ובד"מ שם מביא בשם המרדכי דכל דבר מצוה יאהזו בימינו.

והעיקרין כפידורו (מהו תמנת המעודה) כתבו ויש המדקדקים ליתנו ג"כ בפי' ידיו ליהי המברך המקבל, ולישנא הנמרא לא משמע חב, (והיינו מה דאיתא נוטלו בשתי ידיו כנ"ל), גם לשון פי' הזהר אינו מוכרח להבין עדיין, עם שיש בו קצת נטיה לזה, מ"מ כשאנו זוכר אנו עושה כך כי אין בו הפסד, והקא לאורה, אבל כשאין שם בעה"ב שמכבד

(טז) בגמ' (שם נ"א) ונותנו לימין, א"ר הייא בר אבא אמר ר' יוחנן ראשונים שאלו שמאל מהו שתסייע לימין, אמר רב אשי הואיל וראשונים לא איפשט להו אגן ניעבד להוכרא, מבורך לדברי רב אשי דהשמאל לא תסייע לימין כלל מהמת הוכרא, כיון דלא איפשטא.

ובמ"ז שם מכאן דנותנו בימינו דהיינו הוא העיקר שהיא החשובה יותר לכבוד הכוס, דהא דמהויקו ביד אחת ולא בשתיים, בדי שלא נראה כמשאוי עליו, וכ"ה בש"ע הרב (שם ט"ז), ובלבוש (שם ט"ה).

אמנם בברכת יהונתן (שם) מכאן דהא דנוטל הכוס בימינו הוא לאו משום השיבותו דימין, אלא כיון דיש לו להחזיק הכוס בכל כוחו, וכדו הימין יש לו יותר כח, לכן מהויקו בימינו, וראה להלן (פ"טז).

ובאמת בכל דבר פאכל או ריה שמברך עליו מבורך בטור וש"ע (פי' ר"י ט"ז) הצריך לאהזו בימינו כשהוא מברך, ובכ"ז שם כתב דלמד מן מבריותא בפרק ביצד מברכים (בכמות ט"ז), ובד"מ שם מביא בשם המרדכי דכל דבר מצוה יאהזו בימינו.

והעיקרין כפידורו (מהו תמנת המעודה) כתבו ויש המדקדקים ליתנו ג"כ בפי' ידיו ליהי המברך המקבל, ולישנא הנמרא לא משמע חב, (והיינו מה דאיתא נוטלו בשתי ידיו כנ"ל), גם לשון פי' הזהר אינו מוכרח להבין עדיין, עם שיש בו קצת נטיה לזה, מ"מ כשאנו זוכר אנו עושה כך כי אין בו הפסד, והקא לאורה, אבל כשאין שם בעה"ב שמכבד

הכוס בימין שלו שהוא שמאל כל אדם (טו), ועפ"י סוד יש להקפיד שגם

ויש אנשי מעשה שנוהגים דגם בגמר הקידוש או בהמ"ז כשמורידין הכוס על השלחן לא נוגעים ביד שמאל כלל לכוונע, אלא מעמידים את הכוס דרך הורדה מלמעלה למטה על יד השלחן, וכ"כ בשלחן המהור (קאמרא שם) דאמר לעשות שום סיוע מן השמאל לימין בכל המשך בהמ"ז (או קידוש) אף אם כבד עליו הכוס לישא בימינו, אסור לעשות שום סיוע מן השמאל לימין חלילה בשום דבר קטן וגדול, ואם כבד עליו הכוס יניח ידו הימנית על כלי שגבוה מפה ויותר, ואפילו למסק הכוס מידו להעמידו על השלחן לא תיגע בו יד שמאל חלילה כהסכמת מרן האר"י והאחרונים.

הכוס כימין הוא משום השיבות הימין שהוא העיקר כמבואר בט"ז שם. ואם הוא מהמת חשיבות למה לא אוליגן בתר ימין דעלמא.

ובעין זה כתב בלבוש (סי' תרנ"א ס"ג) לגבי הא דמבואר שם דנוטלים לולב בימין והאתרוג בשמאל וכתב השו"ע שם דגם האימר נוטל הלולב בימין דעלמא, ומבאר בלבוש וז"ל ואפילו אם הוא אימר יד יטול האתרוג בשמאל כל אדם שהוא ימינו דבתר ימין ושמאל של רובא דעלמא אוליגן ולא בתר ימין ושמאל דידיה, ואע"ג דגבי תפילין אוליגן בתר ימין ושמאל דידיה, ואימר צריך להניח תפילין בשמאלו שהוא ימין כל אדם, שאני התם דכיד כה"ה תלאת רחמנא, והרי ימינו הוא כהה לו שהרי משתמש הכל בשמאלו, אבל הכא גבי נטילת לולב שהיא תיקון דרבנן ליטלו בימינו משום השיבותא דתלתא מצות, בטל הוא גבי כל אדם, ולא אוליגן אלא בתר ימין ושמאל של כל אדם ולא בתר דידיה עכ"ל. וה"נ אפשר לחלק בכוס של קידוש ובהמ"ז ומהיכי תיתי נלמד מתפילין.

ובאמת המג"א (סי' קפ"ג ע"ב) הקשה ע"ד המחבר שפסק דבהמ"ז אוחז אימר יד הכוס בימינו שהוא שמאל כל אדם, ובלולב בס"י תרנ"א (סי' פ"ג) פוסק דאימר יד אוחז הלולב בימין כל אדם דאוליגן בתר ימין דעלמא הואיל ונטילת לולב בימין הוא דרבנן, וכש"כ בכוס של ברכה דעיקרו הוא מדרבנן דיש לנו לילך בתר ימין דעלמא עיי"ש.

והנה כלולב מבואר בב"י שם דדעת הרא"ש (פ"ה סי' ס"ג) משמע דס"ל דגם

76 (טו) כ"כ הבי"ו בשם שכלו הלקט שאם היה

המברך אימר יד אוחז הכוס בימינו שהיא שמאל כל אדם, כדאמרינן גבי תפילין (מנחות ז'.) והיינו שלמד בנין אב מתפילין כמו שמצינו אצל תפילין דאימר יד מניח התפילין ביד שמאלו שהוא ימין כל אדם, ה"נ באחיות הכוס של בהמ"ז מהזיק האימר הכוס בימינו שהיא שמאל כל אדם.

ולכאורה יש לעיין בזה דהנה הא דכל אדם מניח תפילין ביד שמאל ילפינן בנמרא שם ממה דכתיב והיו לאות על ידכה, ודרשינן י"ד כה"ה, היד שאין רוב כוחו בו, ומבואר דאימר יד מניח ביד שמאלו שהוא ימין כל אדם, דימין של אימר הוי שמאל לדידיה, הואיל ורוב כוחו בשמאלו כמבואר ברש"י שם.

וא"כ צ"ע איך אפשר ללמוד משם על שאר דברים כגון אחיות כוס, דהא מה שאוחזים

ומה שהביא שם רובא דעלמא וכו' ומה שהביא שם רובא דעלמא וכו' ומה שהביא שם רובא דעלמא וכו'

האיטר יהויק את הכוס בימין כל אדם^(ח). והשולט בשתי ידיו אוהו הכוס ביד ימינו ולא יאחזנו בשתי ידיו^(ה).

אופן אחיזת הכוס

1. באופן אחיזת הכוס בעת הקידוש יש כמה דיעות ומנהגים שונים: י"א שמעמיד הכוס על כף ידו הימנית ומקיפו ע"י אצבעותיו שתהיינה זקופות למעלה סביב הכוס^(ט). וי"א להניח הכוס על אצבעותיו ולא על

בלולב אוהו האיטר הלולב בימין ידיה שהוא שמאל כל אדם. וכן פסק הרמ"א (ש"ס) להלכה דגם בלולב בתר ימין ושמאל ידיה אוליגן וכן עיקר, וכתב המג"א (ס"א קפ"ג ש"ס) דיש לנהוג כן גם בכוס של ברכה דהאיטר יהויק בימינו שהוא שמאל כל אדם כמו שפסק הרמ"א בלולב ובשו"ע גבי כוס.

ועל מה שהקשה המג"א הג"ל פתירת המחבר כתב הג"ר יונתן אייבשיץ (ברכת יונתן ס"א קפ"ג) דיש להלק כוס של ברכה מדין לולב, דבלולב צריך להחזיק הלולב בימינו מטעם השיבות דיד ימין הוא הישוב ומפני השיבות המצוה נוטלו בימין, ולכך איטר יד גם צריך ליטלו בימין דעלמא דבוה ניכר החשיבות לכל העולם, משא"כ כוס הטעם דיש ליטלו בימין הוא כדי שיהויק הכוס בכל כוהו ולא משום השיבות כלל, אי"כ אוליגן בתר כוהו ומחזיק הכוס באיזה יד שיש לו כח יותר עיו"ש. ולדבריו הרי זה דומה ממש לתפילין כמו בתפילין בעיגן יד כה"ה לכן מניחו בשמאל ידיה, הי"ג בכוס בעיגן כל כוהו, מחזיקו בימין ידיה.

אמנם כבר ביארנו לעיל (סק"ה) שדעת הפוסקים משמע דגם בכוס של ברכה מחזיקו בימין משום השיבות הימין.

ובכף החיים (ש"ס קכ"ט) כתב דבאמת דעת המחבר הוא כמ"ש בהל' לולב דאוליגן בתר ימין דעלמא ומ"ש בס"י קפ"ג הוא רק בשם יש מי שאומר וליה לא פכירא ליה וצ"ע.

(יז) כ"ה בכ"ה איש חי (ש"ס ש"ד ס"ה) וז"ל ונ"ל בס"ד דעפ"י הסוד גם איטר יד ימלנו בימין דאין תלוי ביד כהה ע"כ.

וב"כ בכף החיים (ש"ס) שמדברי הוזה"ק (תרוסה ק"ט) מבואר דהכוס רומז אל בחינת המלכות שמקבלת הארה מימין, וא"כ אין חילוק בין איטר לשאר כל אדם, וכתב דכן הוא דעת הטור והשו"ע וחכו יש לנהוג. וכ"ה בשלהן המהור (ש"ס ס"א), ובסידור היעב"ץ (ש"ס).

(יח) כן מבואר בפרמ"ג (אי"א ש"ס קכ"ט) דשולט בשתי ידיו נוטל הכוס בימין, וכתב: ויראה דאפילו הכי אין להחזיקו בשתי ידיו דמעמא הוה שלא יהא נראה כמשא עליו.

(יט) השל"ה (שער האותיות קדושה, ג"ס פ"ה ד"ה הכוס) כתב וז"ל והכוס אוהו בימין, קבלתי להניח הכוס על כף הימין והאצבעות זקופות וסימנך ואתן את הכוס על כף פרעת, ולא כאותן שנוהגים לאחזו הכוס בימין דהיינו שהאצבעות מקיפות את הכוס, ויש קצת

כפו והאצו והחלק הש סביב דופן

ז. מנביה ז בנגד ז

הוכחה לזה (ק"ז).

והנה בזה ישועות אשו למיהו על דשושנה דיה דחמש אצב ברכה ע"כ. ו על האצבעו למוד בדברי הכוס.

(כ) כ"ה דע (ב' ע"ב)

ותעמידנו ע על גביהם ז ברכת המזון ד" סק"ה) וכ"ה תשובות בי כמ"ש בכת המש האצב

ובס' שמן הארוז'ל ש זקופות למע

בעהשית
shpitzers, Pinhas ben Tsevi
ספר

מבואו ועד צאתו על שבת קודש

« זכרון יעקב צבי »

אוצר דינים ומנהגים, הלכות והליכות
הנהגות ומעשי צדיקים, טעמים עובדות ופנינים
על כל ענייני יום שבת קודש

הכנה לשבת א. ערב שבת א. סדר ליל השבת א. תפילות שבת
סעודות וזמירות א. עבודת היום א. מוצאי שבת א. מלוה מלכה

נלקט ונערך דבר דבור על אופניו
מפי ספרים וסופרים, מדברי השו"ע והפוסקים
מספרי הסודות ואגדה, וממקורות נאמנים

חברו יחדיו ברוב רחמי ותסדו ות'ש ע"י
פינחס בן אמוזר צבי שליט"א שפיטצער
שיכון סקווירא יע"א
תשס"ד לפ"ק

מילוי והגבהת הכוס

מא. ימלא הכוס על כל גדותיו⁷⁷. וכל המברך על כוס מלא נותנין לו נחלה כלי מצרים, וזוכה ונוחל שתי עולמות, העולם הזה והעולם הבא⁷⁸.

מב. מצוה מן המוכחר למזוג הכוס לשם מצות קידוש, ויעשה כן סמוך לברכת הקידוש⁷⁹.

מג. על פי סוד יש לכסות הקנקן קודם קידוש⁸⁰.

מד. נוטל הכוס בשתי ידיו⁸¹, כדי להראות חביבות קבלת כוס שהוא חושק לקבלו בכל כחו⁸². ויגביהו טפח מעל השלחן⁸³ עד כנגד החזה⁸⁴. ואחר כך אוחזו ביד ימין לבד שהוא החשובה⁸⁵, ולא יסייע בשמאלו, שלא יהא נראה כמשוי עליו⁸⁶.

L

ציונים והוספות

עה. רמ"א (סי קפג, סעי' ב).

עפ. שו"ע (סי קפג, סעי' ד).

עו. גמ' ברכות (נא, א): "א"ר יוחנן כל המברך על כוס מלא נותנין לו נחלה בלי מצרים, שנאמר (דברים לג, כג) ומלא ברכת ה' ים ודרום ירשה, ר' יוסי בר חנינא אומר זוכה ונוחל שני עולמים העולם הזה, והעולם הבא."

פ. טו"ז (סי קפג, סק"ב).

פא. שו"ע (סי קפג, סעי' ד): "ומגביהו מהקרקע טפח אם הוא יושב על גבי קרקע, ואם הוא מיטב בשלחן מגביהו מעל השלחן טפח."

עז. שמירת שבת כהלכתה (פרק מו, ת, טו) עפ"י המובא בשו"ע בהל' כוס ברהמ"ז (סי קפג, סעי' ב): "ויוציאנו מן החבית לשם ברכה". וכתב על זה במשנ"ב (סק"ח) עפ"י המג"א: "היינו שיוציאנו סמוך לברכה מן החבית לשם ברכה, ולא יוציאנו מקודם, וישתהה בכלי, וזהו רק למצוה מן המוכחר". ובשער הציון (סק"ו) מציין: "כדי לצאת כל הפירושים בלשון חי [שיש שפירשו חי מה שאנו קורין בלשון לעז פרו"ש] דהיינו סמוך לברכה."

פב. שער הכונות (ענין הקידוש, דף עז): "ותחזיקו בתחילה בב' ידיך גם שניהם כנגד החזה שלך". וכ"כ בספר אור צדיקים (סי' נג, סעי' לו): "יתזיק הכוס נגד החזה ממש, ויש בו סוד". ודבוח"ק מסקווירא נוהגים בתחילה להתזיק הכוס כשהוא נגד החזה, ואח"כ מורידים אותו קצת.

פג. שו"ע (סי קפג, סעי' ד): "וכשמתחיל לברך נוטלו בימינו". ובטו"ז (סק"ב) כתב הטעם: "הימין עיקר שהיא החשובה יותר לכבוד הכוס."

עה. בילקוט מהרי"א מזידיטשוב (עמ' קעד) הביא: "ואחר מזיגת הכוס היה נוהר לסתום הצלוחית עם היין, ובהערה מציין בשם תפארת אבות (אות שסט) שכתב בשם הרה"ק הנ"ל שהוא רמז על היין המשומר, והביא שם בשם הרה"ק מוהר"ד פנחס זצ"ל מקאריץ שקיבל מהבעש"ט זצ"ל סוד סתימת היין שמקדשין עליו אחר מילוי הכוס לקידוש. וכן הקפיד על זה הרה"ק מקאמארנא, (מנהגי קאמארנא, אות קפד).

פד. שו"ע ורמ"א (סי קפג, סעי' ד): "ולא יסייע בשמאל. הג"ה, והיינו דוקא שלא תגע השמאל בכוס, אבל אם נותן השמאל תחת הימין לסייעה מותר". אמנם במג"א (סק"ו) כתב ע"ז: "על כן נראה לפ"ד שראוי לנו שלא לסמוך על קולא זו וכל סיוע הוא אסור". והטעם שלא לסייע בשמאל כתב בטו"ז (סק"ב): "כדי שלא יהא נראה כמשוי עליו."

מה. על פי האריז"ל נוהג וגם הוא יקבלנו בשתי ידי

מו. יש נוהגים לאחוזו הו הכוס⁸⁷. אחרים נהגו להע הכוס⁸⁸. ויש שנהגו להעמי להניח ד' האצבעות, שהו אחיזה, והאצבע הקטנה מ

מו. קודם הקידוש יהרהר ברא שמים וארץ, ורשע לעדות⁸⁹.

מח. צריך לכוין בשעת ק לקדשו⁹⁰. ויכוין במה במלה⁹¹.

פה. שער הכונות (ענין הקידוש, דן תקבל הכוס מזולתך בשתי י' אל שתי ידיך". וכן המנהג אצל רבו פז. מג"א (סי קפג, סק"ו): "ומכל כ כל כך [מהנוהר הנ"ל בהערה הב ויש לומר דיקיפם באצבעותיו כדו הובא במנהגי קאמארנא, (אות קצא).

פז. מג"א (סי קפג, סק"ו): "ובש"ל"ז (ט) כתוב בשם המקובלים שי כף ימינו ואצבעות יהיו זקופים סג בוהר בראשית (א, ע"א)". וכ"כ בכ (סי' כג, סעי' לו). וכן נהגו אדמור"י (מנהגי בעלזא, עמ' כג).

פח. ספר נגיד ומצוה (ברכת הסוון, ו בימין באופן שיהיה הכוס אצבעות על גביהם ממש". הביאור ו סק"ה).

פח. כן מנהג סקווירא. ואולי נ פשרה בין שני השיטות.

מה. על פי האריז"ל נוהגים שאחר יגביה הכוס בשתי ידיו וימסרנו למקדש, וגם הוא יקבלנו בשתי ידיו^ט.

אופן אחיזת הכוס

מו. יש נוהגים לאחוז הכוס כדרך שאוחזים בכל כוס שהאצבעות מקיפים הכוס^ט. אחרים נהגו להעמיד הכוס על כף היד, ואצבעותיהם זקופים סביב הכוס^י. ויש שנהגו להעמיד הכוס על האצבעות ממש^י. מאידך, יש שנוהגים להניח ד' האצבעות, שהם: גורל, אצבע, אמה וקמיצה, סביב הכוס כדרך אחיזה, והאצבע הקטנה מניחים תחת הכוס^י.

כוונה בקידוש

מו. קודם הקידוש יהרהר בתשובה, כי באמירת "ויכולו" אנו מעידים כי ה' ברא שמים וארץ, ורשע פסול לעדות, על כן יהרהר בתשובה שיהא ראוי לעדות^י.

מח. צריך לכוין בשעת קידוש לקיים מצות עשה של "זכור את יום השבת לקדשו"^{יא}. ויכוין במה שמוציא בשפתיו ויאמין בהם, ויקדש בנחת מלה במלה^{יב}.

ציונים והוספות

צ. החיד"א בעבודת הקודש (מורה באצבע, סי' ד, סעי' קמג) מזהיר: "יכוין מאוד בקידוש ויהרהר בתשובה, כי אמירת "ויכולו" להעיד כי ה' ברא שמים וארץ ונח בשבת, ורשע פסול לעדות, על כן יהרהר בתשובה שיהיה ראוי לעדות".

ובספר צבי לצדיק (כהנהגות אור וזרע לעדיק, דף נג, ע"ב) מובא: "שמעתי פעיה"ק מחכמי זקני הספרדים, שהרה"ק בעל אור החיים הק' זי"ע למד בכל ערב שבת הלכות עדות, ואמר, שיודע שעל-פי התורה וההלכה הוא ראוי להיות עד כשר ונאמן לעדות שבת".

צא. בספר דרך פיקודיך (מצות עשה לא, חלק המחשבה, אות א): "ווראי צריך לכוין לקיים המ"ע דאורייתא זכור את יום השבת לקדשו, אם לא כיון לשם מצות בודאו הנראה דצריך לחזור ולקדש ולהבדיל, כיון שהוא מצות עשה דאורייתא וצריכה כוונה, ובפרט מצוה עשה שבדיבור, ואפשר שיוצא בהזכרת שבת שבת אח"כ באיזה אופן שירצה בלא ברכה, כי הנוסח אינו מדאורייתא".

צב. סדר היום (קידוש ליל שבת, כד"ה ומתחיל).

פה. שער הכונות (ענין הקידוש, דף צו): "בתחלה תקבל הכוס מזולתך בשתי ידך, משתי ידיו אל שתי ידיך". וכן המנהג אצל רובה"ק מסקווירא.

פז. מג"א (סי' קפג, סק"ו): "ומכל מקום אינו מוכח כל כך (מהזוהר הנ"ל בהערה הבא, דכברי השל"ה) דיש לומר דיקיפם באצבעותיו כדרך אחיזה". וכן הובא במנהגי קאמארנא, (אות קגא).

פח. מג"א (סי' קפג, סק"ו): "ובשל"ה (שעה"א, קדושה נס) כתוב בשם המקובלים שיעמיד הכוס על כף ימינו ואצבעות יהיו זקופים סביב הכוס, וכ"מ בזוהר בראשית (א, ע"א). וכ"כ בספר אור צדיקים (סי' כג, סעי' לו). וכן נהגו אדמו"ר"י בעלזא וצוק"ל (מנהגי בעלזא, עמ' כג).

פח. ספר נגיד ומצוה (ברכת הסוף, עמ' צו): "ויניחהו בימין באופן שיהיה הכוס עומד על ה' אצבעות על גביהם ממש". הביאו הבאה"ט (סי' קפג, סק"ה).

פט. כן מנהג סקווירא. ואולי נוהגים כן, כעין פשרה בין שני השיטות.

נחלה

לברכה

חושק
חר כך
נראה

הקרקע
אם הוא

חזיקהו
החזה
ע"י לו:
סוד"
ן הכוס
ת.

נוטלו
הימין

יסייע
תגע
הימין
: "על
לא זו
שמאל
משור

טז. טז. על ידי הקידוש יכול להמשיך על עצמו קדושה עליונה, ולהמליך הקב"ה על כל העולמות, ולקבל על עצמו עול מלכותו יתברך שמו^{טז}.
נ. אצל כמה צדיקים ראו בחוש איך שהאירה פניהם בהארה עצומה בשעת הקידוש^{יז}.

ציונים והוספות

אצל השלחן יבוא ח"ו להרהור כל-שהו על דבוק הקדוש, שלא ראה אצלו בחינה זו, קפץ תיכף מהחלון הסמוך, כדי שלא יבוא ח"ו להרהר אחר רבו, שהוא כמהרהר אחר השכינה. (מפי כ"ק מן אדמו"ר שליט"א).

בזמירות לעטר פתורא (עמ' לז) מובא: "שמעתי מאיש מהימן שאמר כי שמע מדיבוק ר"ל (שהביאו לשינאווא) שאמר, דבעת שהרה"ק משינאווא מתכוון לעשות 'קידוש', מכריזין ביערות ובמדבריות דכל הבריאה תעמוד בשתיקה, כי הרב משינאווא יעיד עתה על בריאת שמים וארץ (בלשוננו): "מען רופט אויס אז די גאנצע בריאה זאל זיין שטיל, דער שינאווער רב גייט מעיד זיין אויף בריאת שמים וארץ!".

ונסיים בסיפור מה שכתב בספר מעדני יוסף * (עמ' קלג): סיפר לי הרב אפרים זלמן היילפרין ז"ל אשר בשעת מלחמת העולם, בערב שבת קודש אחד הזריקו הגרמנים ימ"ש - שהיו אז במצרים, "כאמבעס" על תל אביב, והגרמנים הודיעו שכעוד כמה ימים הם באים לכבוש את ארץ ישראל, והפחד היה אז נורא ואיום. ביום שבת קודש הלך ר' אפרים זלמן הנ"ל אל הרה"ק ר' שלמקה מזוויהל זצוק"ל וסיפר לו מהפחד השורר בכל פינות הארץ, השיב לו הרה"ק: אין מה לדאוג, הא כתיב (ישעי' יא, ט) לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי. אולם אם אתה דואג כל כך למה לא באת אתמול אלי בשעה שאמרתי קידוש, הלא אמרו חז"ל (שכח קט, א) האומר ויכולו כליל שבת קודש נעשה שותף להקב"ה במעשי בראשית, ודרך שותפות הוא שמקודם שעושים משהו צריכים לקבל הסכמת כל השותפים. מאז ששמע את זה, הקפיד הרב אפרים זלמן ז"ל להיות נוכח בכל ליל שבת קודש בשעת קידוש אצל הרה"ק מזוויהל זצוק"ל.

צג. בספר מאור ושמש (בא, בדי"ה והיה כז) כתב דברים נשגבים: "מה שאדם עושה בהתפילין כל ימות השנה, דהיינו שממליך עליו מלך מלכי המלכים הקב"ה ועל כל העולמות, ומקבל על עצמו עול מלכותו יתברך שמו על רמ"ה אבריו ושס"ה גידיו, צריך לעשות גם כן בשבת ויו"ט, להמשיך עליו קדושה עליונה, ולקבל על עצמו עול מלכותו יתברך שמו כמו בהנחת תפילין, אף שבשבת ויו"ט יכול להמשיך קדושה עליונה יותר מבימות החול, מכל מקום הכל הוא על ידי שממליך את הקב"ה על כל העולמות, ומקבל על עצמו עול מלכותו יתברך שמו, רק שבחול עושה זאת על ידי הנחת התפילין, ובשבת ויו"ט על ידי פיו, בשבת על ידי קידוש...".

צד. בספר סיפורי ר' איציקל סקווירא'ער (עמ' קפה) מובא מה שסיפרו זקני החסידים שעדיין חקוק בזכרונם צורת פניו הקדושים של הרה"ק ר' איציקל זצוק"ל בשעת קידוש כליל שבת קודש שהיה מאיר בהארה גדולה ועצומה, כבחינת כי קרן אור פניו. ובשעת ההבדלה היתה מאירה כל כך עד שלא היה אפשר להסתכל בפניו, ואותו שאתו נר ההבדלה עמד מאחוריו. וראה לקמן (פרק לו, הערה יט) מש"כ בספר שם אהרן אודות צורת קדשו של הרה"ק ר' איציקל זצוק"ל בשעת עריכת השלחן.

ובעינין זה מסופר שפעם שבת בעיר סקווירא הגאון החסיד ר' אלטיר קאנסטאנטינער ז"ל (שהיה כידוע, גאון הגאונים, וכל התורה כולה היתה שגורה בפיו, ורבים מגדולי אוקריינא היו תלמידיו), ובליל שבת בא לעריכת השלחן של הרה"ק ר' יצחק מסקווירא זצוק"ל, והחסיד ר' אלטיר שהיה בעל השגה, כשהסתכל בשעת הקידוש בצורת קדשו של ר' איציקל נתפעל מאוד מזיו הדרת קדשו, אמנם ר' אלטיר שהוא כשלעצמו היה מקושר להרה"ק רבי יעקב יוסף מאוסטראה זצוק"ל השש שאם ישאר

נא. יש נוהגים לו
אומרים עוד "לע
הקידוש בידו^{יז}.
נב. דעת הרמ"א
כיון שמוזכר את
פי האריו"ל יש
ננ. כשמתחיל הק
מפסיעה גסה הנו
נד. בשעת קידוש

צה. בספר עבודת הקו
קמג).

צו. כן מנהג סקווירא.

צז. רמ"א (סי' רעא, סע
הקידוש ויותר טו
בשעה שאומר "ויכול
קצת לכבוד השם, כי
השמים, ונרמז השם
החתם סופר (מנהגי חת

צה. שער הכונות (ענין
הקידוש מעומד.
אוה, אות לא) הזהיר:
"
הזה קל בעיניך, כי הע
אל יקל בעיניך לעמו
השית".

צט. רמ"א (סי' רעא, ס
ק. גמ' שבת (ק"ג, כ)
מחמש מאות ממו:
ליה בקידושא דבי שני
מבאר: "השותה מיין
ע"כ. ומשמע מזה דר
(סי' רעא, סק"ג) מפרע